

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Bakalářská práce

2015

Irena Bačínová

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Vývoj rodičovského příspěvku v ČR

Bakalářská práce

Autor: Irena Bačínová

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností

Vedoucí práce: Mgr. Karel Bauer

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Ústav sociální práce

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Irena Bačinová**
Osobní číslo: **U1268**
Studijní program: **B6731 Sociální politika a sociální práce**
Studijní obor: **Sociální práce s osobami se sníženou soběstačností**
Název tématu: **Vývoj rodičovského příspěvku v ČR**
Zadávací katedra: **Oddělení sociální práce a sociální politiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zabývá vývojem dávky rodičovský příspěvek, popisuje zásadní změny této dávky. V teoretické části bude objasněna základní problematika dávek státní sociální podpory, především pak dávky rodičovský příspěvek. Empirická část bude zaměřena na vývoj rodičovského příspěvku v systému dávek státní sociální podpory. Metoda: analýza, syntéza. Technika: analýza dokumentů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Karel Bauer

Oddělení sociální práce a sociální politiky

Datum zadání bakalářské práce:

0. února 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2015

L.S.

JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.
ředitel

Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Havlíčkově Brodě dne 8. 3. 2015

Bačínová Irena

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Karlu Bauerovi za metodické vedení při zpracování daného tématu, za trpělivost, cenné rady a konstruktivní připomínky, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

Abstrakt

BAČINOVÁ, Irena. *Vývoj rodičovského příspěvku v ČR*. Hradec Králové, 2015.

Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Vedoucí práce Mgr. Karel Bauer

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala vývojem dávky rodičovský příspěvek. Cílem mé bakalářské práce bylo rozebrat vývoj dávky rodičovský příspěvek patřící do systému dávek státní sociální podpory a zasadit ho do změn ve vývoji sociální politiky v ČR za posledních dvacet let.

Teoretickou část práce jsem věnovala sociální politice státu a především vzniku zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Dále jsem v teoretické části rozepsala všechny dávky patřící do systému státní sociální podpory.

V metodologické části jsem popsala použité metody výzkumu.

Poslední kapitolu jsem věnovala kvalitativnímu výzkumu a to především analýze dokumentů. Úkolem této kapitoly bylo sledovat vývoj dávky a také popsat současný stav.

Klíčová slova: životní minimum
státní sociální podpora
rodičovský příspěvek

Abstrakt

BAČINOVÁ, Irena. *The Parental Allowance Development in the Czech Republic*. Hradec Králové, 2015.

Bachelor thesis. The University of Hradec Králové,
Institute of Social Work.

Student supervisor: Mgr. Karel Bauer

The subject of the submitted bachelor thesis is the development of the parental allowance benefit. The aim of my paper was to analyse the development of the parental allowance benefit being part of the system of state social security benefits and to situate it into changes in the development of social policy in the Czech Republic over the past twenty years.

The theoretical part of the thesis is focused on social policy of the state and, especially, on the inception of the Act no. 117/1995 of the Code, dealing with the state social support. Furthermore, I made a list of all the benefits belonging to the state social support system.

The methodological part describes the research methods that were applied.

The last chapter is devoted to the qualitative research and, especially, to the analysis of the documents. The goal of this chapter was to monitor the progress of the benefit and also to describe the current situation.

Key words: subsistence wage
state social support
parental allowance

Obsah

ÚVOD.....	10
1 Sociální politika.....	12
1.1 Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu	13
1.2 Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu	13
2 Sociální reforma a vznik státní sociální podpory	14
2.1 Období do roku 1995	14
2.2 Zákon č. 117/ 1995 Sb., o státní sociální podpoře	17
2.3 Změny v kompetencích ve státní sociální podpoře	19
3 Dávky státní sociální podpory	21
3.1 Platné dávky k 31. 12. 2014.....	22
3.1.1 Přídavek na dítě	22
3.1.2 Rodičovský příspěvek	24
3.1.3 Příspěvek na bydlení.....	24
3.1.4 Porodné.....	26
3.1.5 Pohřebné	27
3.2 Dávky pěstounské péče.....	27
3.3 Dávky zrušené.....	30
3.3.1 Sociální příplatek.....	30
3.3.2 Příspěvek na dopravu	31
3.3.3 Zaopatřovací příspěvek.....	32
3.3.4 Příspěvek na školní pomůcky	32
3.4 Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen tepelné energie	33
3.5 Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení nájemného.....	33
3.6 Shrnutí teoretické části.....	34
4 Metodologie.....	35
4.1 Výzkumný cíl.....	35

4.2	Použitá metoda.....	36
4.3	Zkoumaný soubor	36
4.4	Průběh výzkumu	37
5	Vznik dávky rodičovský příspěvek	38
5.1	Rodičovský příspěvek v letech 1995 – 1998	39
5.2	Rodičovský příspěvek v letech 1998 – 2006	42
5.3	Rodičovský příspěvek v letech 2006 – 2009	46
5.4	Rodičovský příspěvek v letech 2009 - 2010	49
5.5	Rodičovský příspěvek v letech 2010 – 2013	49
5.6	Současná podoba rodičovského příspěvku	50
5.7	Shrnutí výzkumné části.....	51
	Závěr.....	56
	Literatura	58

ÚVOD

Za téma své bakalářské práce jsem si vybrala vývoj dávky státní sociální podpory a to dávky rodičovský příspěvek. Tuto problematiku jsem si zvolila především z důvodu, že již deset let pracuji jako zaměstnanec Úřadu práce na oddělení státní sociální podpory. Denně se setkávám s problematikou výplaty dávek a mám možnost sledovat všechny změny.

Cílem mé bakalářské práce bude rozebrat vývoj dávky rodičovský příspěvek patřící do systému dávek státní sociální podpory a zasadit ho do změn ve vývoji sociální politiky v ČR za posledních dvacet let.

Smyslem vzniku dávky rodičovský příspěvek bylo zkvalitnění potřebné individuální péče o děti, zplnoprávnění obou rodičů při péči o děti. Tato dávka je jedna z nejdůležitějších dávek, které státní sociální podpora vyplácí. V současné době odčerpává nejvíce prostředků ze státního rozpočtu z peněz, které jsou určené na dávky státní sociální podpory. Výše této dávky a podmínky nároku na výplatu dávky mohou podstatně ovlivnit rozhodování při zakládání rodiny a plánování rodičovství. V současnosti dávku rodičovský příspěvek pobírá přibližně 290 tisíc osob měsíčně.

Při svém studiu jsem se seznámila s celým systémem sociálního zabezpečení v České republice. Systém je tvořen ze tří pilířů a jedním z nich je právě státní sociální podpora. Podle mého názoru jedním z nejvýznamnějších kroků sociální reformy v České republice byl vznik dávkového systému státní sociální podpory. V rámci systému státní sociální podpory jsou řešeny sociální situace, které na základě určitého společenského konsenzu byly uznány a kdy je potřebné občanům pomoci finančními prostředky. Velká část dávek státní sociální podpory je odvozena od životního minima. Dávky prošly za uplynulých dvacet let dlouhým vývojem. Tento vývoj probíhal na základě sociálně politických podmínek v ČR.

Zpracovat všechny dávky obsažené v zákoně č. 117/1995 Sb., v daném čase dvaceti let by bylo velmi obtížné. Proto jsem si ze všech dávek státní sociální podpory vybrala rodičovský příspěvek. Transformace této dávky od jejího vzniku mi přišla velmi zajímavá. Myslím si, že právě tato dávka je z celého systému nejvýznamnější a také veřejností nejvíce diskutovaná. Popíši změny této dávky a zaměřím se na jejich důležitost. Zmapování vývoje rodičovského příspěvku pomocí novel zákona o státní

sociální podpoře a zasazení těchto změn do konkrétní politické situace může být zajímavé pro zaměstnance úřadu, který tyto dávky vyplácí. Dále tato práce může posloužit i jako přehled o dávkách státní sociální podpory pro pracovníky zabývající se sociální problematikou a v neposlední řadě i pro klienty státní sociální podpory, kteří se mnohdy jen těžko orientují v množství zákonů a novel souvisejících právě s dávkou rodičovský příspěvek.

Při zpracování této bakalářské práce budu vycházet z odborné knižní a periodické literatury, právních předpisů, internetových zdrojů a z bakalářských a magisterských prací vzniklých na UHK. Mezi autory, kteří se zabývali tematikou vzniku státní sociální podpory, patří především Jiří Dlouhý a Michaela Kepková. Vývoj jednotlivých dávek po celé období sleduje především Eva Burdová. Její knihy jsou hojně využívány na odděleních státní sociální podpory pro lepší orientaci ve změnách. Podobným tématem se na UHK zabývala diplomová práce Mgr. Pavlína Jablonské.

Použitím kvalitativního výzkumu budu sledovat změny dávky rodičovský příspěvek. Výzkum bude prováděn na základě analýzy dokumentů, především zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a dále všech novel tohoto zákona, které se týkají zkoumané dávky rodičovský příspěvek.

Teoretická část bude věnována sociální politice, sociální reformě a především vzniku zákona o státní sociální podpoře. Budu se zabývat konkrétními nástroji sociální politiky. Sem patří životní minimum a životní a existenční minimum. V další kapitole teoretické části na základě působení sociální politiky státu objasním a popíši průběh sociální reformy a vznik státní sociální podpory. Dále se zaměřím na konkrétní dávky státní sociální podpory a to především proto, abych přesně popsala celý složitý systém.

Praktickou část zahájím rozborem zvolené metody zkoumání. Podrobně se budu zabývat vývojem konkrétní dávky státní sociální podpory a to rodičovským příspěvkem. Tato část bude rozdělena do kapitol podle časových období. Zvolené intervaly přesně korespondují s funkčním obdobím jednotlivých vládních stran, které měly vliv na utváření a novely zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Zde se budu snažit analyzovat jednotlivé novely tohoto zákona týkající se právě dávky rodičovský příspěvek.

1 Sociální politika

Důležitým subjektem sociální politiky je stát. Stát musí zajišťovat lidská práva a sociální ochranu občanů. K zajištění používá svých prostředků a moci. Úkolem sociální politiky je zlepšovat nepříznivou sociální situaci zejména nezaměstnanost a sociální vyloučení. Stát by měl zlepšovat životní úroveň obyvatel, předcházet nepříznivým sociálním situacím a také mít dostatek mechanismů na regulaci a zmírňování důsledků sociálních krizí. Sociální politiku ovlivňuje nejen ekonomická vyspělost země, ale také kultura společnosti, tradice a morální principy.

Jak uvádí Krebs, je role státu v sociální politice považována za nezastupitelnou a v jistém slova smyslu i za nejvýznamnější. Sociálně politická opatření státu jsou zákonodárnými akty a mají všeobecný dosah (Krebs, 2007). Dále Krebs uvádí, že role státu v sociální politice a jeho váha v ní samozřejmě není neměnná. Role státu prochází soustavným vývojem, mění se v čase, podle ekonomické situace i dalších specifík jednotlivých zemí (Krebs, 2007). Nečadová uvádí, že mezi subjekty sociální politiky patří ti, kteří mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kteří takové činnosti a chování mohou iniciovat a naplňovat. Významná role v tomto směru patří parlamentu, který vytváří a schvaluje legislativní opatření, která mají rozhodující význam pro sociální politiku státu i ostatních nestátních subjektů. Vláda a správní orgány státu zodpovídají za uskutečňování konkrétní sociální politiky v daném čase (Nečadová, 2010). Důležitá je nepochybně otázka, do jaké míry a jakým způsobem se má stát jako instituce v sociální politice angažovat. Tomeš říká, že ve veřejné rodinné politice jsou obligatorní aktivity, které stát musí občanům nabídnout. Ty jsou státu uloženy mezinárodními úmluvami (Tomeš, 2011).

Dlouhý rozdělil vývoj sociální politiky České republiky po roce 1989 na několik období. V prvním období asi do poloviny roku 1992 byl kladen důraz na kontinuitu sociálnědemokratického systému a to ve smyslu univerzálních dávek. Druhé období mezi volbami 1992 a 1996 došlo ke zpřísnění některých nároků a jednoznačnému upřednostnění individuálních práv. U přídatků na děti a dalších rodinných dávek dochází k zavedení testování příjmů. To platí i pro další sociální dávky. V dalším období od poloviny roku 1996 dochází k prolínání úsporné politiky a pokusy o opětovné velkorysé sociální dávky (Dlouhý, 1997).

1.1 Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu

Nezbytným předpokladem pro formování sociální politiky bylo vytvoření životního minima jako společensky uznané minimální hranice příjmů předpokládané za postačující pro společně hospodařící domácnost určité velikosti a složení k uspokojování základních životních potřeb (Kepková 1997). Do roku 1991 životní minimum nebylo stanoveno. V říjnu 1991 přijalo Federální shromáždění zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, který stanoví částky nezbytné pro výživu a ostatní osobní potřeby občanů a částky na domácnost. Částky na výživu a ostatní osobní potřeby jsou diferencovány podle věku nezaopatřeného dítěte a částky na domácnost podle počtu členů domácnosti. Částky životního minima se staly východiskem zejména pro oblast sociální péče pro posuzování sociální potřebnosti občanů i pro vznikající systém dávek státní sociální podpory. V důvodové zprávě k zákonu č. 463/1991 Sb., o životním minimu byla uvedena podmínka, že životní minimum nelze chápat jako statickou veličinu. Z toho důvodu bylo nezbytné průběžně bez odkladu reagovat na vývoj životních nákladů a udržovat životní minimum, jako výchozí kritérium pro poskytování pomoci. Zákon do roku 2006 prošel velkým množstvím změn.

1.2 Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Od 1. ledna 2007 nabyl účinnosti zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Ten nahradil stávající platnou normu a to zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu. Stanovil nový výpočet životního minima z jednotlivých složek, které už nezahrnovaly nezbytné náklady na bydlení. Ochrana v oblasti bydlení byla řešena v rámci státní sociální podpory a to nově koncipovaným příspěvkem na bydlení. Vedle životního minima byla také zavedena hranice existenčního minima. Jedná se o minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb, která jsou nezbytné pro přežití osob.

Navrhované řešení bylo v souladu s ústavním pořádkem České republiky. *„Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek“* (Listina základních práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb., 1992).

2 Sociální reforma a vznik státní sociální podpory

„Vytvoření státní sociální podpory bylo součástí procesu sociální reformy“ (Kepková 1997, s. 7). Je vytvořen požadavek, aby byla sociální politika cílená a opustila svoji dosavadní rovnostářskou plošnost. Především dávky poskytované rodinám měly být zohledněny skutečnou potřebou. Systém dávek do vzniku státní sociální podpory byl roztržštěný, a to jak pojetím jednotlivých dávek, tak i z hlediska jejich legislativního řešení. Hlavními problémy výchozího stavu bylo smísení dávek do různých systémů. Dále pak existoval velký počet dávek určených k různým cílům, někdy zcela jednoúčelové jako například na nákup naftových kamen. Jak uvádí Kepková, v neposlední řadě nebyly dávky věcně definovány, nebylo určeno, jak jsou koncipovány, co vlastně řeší, jak mají být použity (Kepková, 1997). Některé dávky byly vypláceny prostřednictvím zaměstnavatelů plošně, bez ohledu na skutečnou situaci rodiny. Požadavek nového systému na adresnost dávek a zkoumání skutečných příjmů rodin by u zaměstnavatelů byl neproveditelný. Zaměstnavateli nepřísluší šetřit sociální situaci zaměstnance. Dále by byl i těžko realizovatelný požadavek na rychlé a pružné změny. V případě, že by se dávky s ohledem na vývoj cen a mezd nevalorizovaly, ztratily by pro rodiny s podprůměrným příjmem hodnotu skutečné pomoci. Do roku 1995 vyplácelo dávky asi 28 tisíc plátců, jak se uvádí v důvodové zprávě k zákonu č. 177/1995 Sb., o státní a sociální podpoře.

2.1 Období do roku 1995

Do doby vytvoření systému státní sociální podpory byla soustava společenské pomoci rodinám s dětmi tvořena prvky přímé a nepřímé finanční pomoci jako jsou dávky, slevy, služby a pomoc naturální (Dlouhý, 1997). Systém finanční pomoci do vytvoření státní sociální podpory se skládal z dávek posilujících příjem rodin s dětmi, a to po celou dobu jejich péče o nezaopatřené děti. Sem patřily například dávky přídavek na dítě, výchovné k důchodům a státní vyrovnávací příspěvek.

Přídavek na dítě byl vyplácen z nemocenského pojištění na základě zákona č. 88/1968 Sb., zákon o prodloužení mateřské dovolené o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění s účinností od 1. 7. 1968. Také výchovné k důchodům byla dávka vyplácena z nemocenského pojištění. Od roku 1985 až do roku 1993 tyto dávky byly jen nepatrně upravovány. Přídavky na děti byly vypláceny ve výších

stanovených podle počtu dětí v rodině. Na jedno dítě činila dávka 200,-Kč, na dvě děti 650,- Kč, na tři děti 1210,- Kč a na čtyři děti 1720,- Kč a na každé další dítě 350,- Kč měsíčně. Od 1. 11. 1993 byly dávky přídavky na děti a výchovné k důchodům upraveny, a to s přihlédnutím k nově navrhovanému systému státní sociální podpory.

Z účinností od 1. 7. 1990 začalo platit zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky o státním vyrovnávacím příspěvku č. 206/1990 Sb. Tento zákon prošel několika novelizacemi a byl zrušen vydáním zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. V knize Státní sociální podpora vydané v roce 1997 Kepková uvádí, že dávka vyrovnávací příspěvek byla určena pro všechny občany a vznikla v souvislosti s liberalizací cen. Ve výši 140,- Kč měsíčně byla tato dávka určena ke kompenzaci zvýšení životních nákladů v souvislosti s růstem spotřebitelských cen, zejména potravin (Kepková 1997). Dávka byla při svém vzniku zcela plošnou. Na základě zákona č. 245/1991 Sb. Zákonem, kterým se mění a doplňuje zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky č. 206/1990 Sb., o státním vyrovnávacím příspěvku, byly změněny podmínky nároku, a to zvýšení dávky na 220,-Kč u nezaopatřených dětí a důchodců. Tímto zvýšením měly být kompenzovány ceny paliv a energie. Další novela následuje, a to zákonem č. 578/1991 Sb., zákon o státním rozpočtu federace na rok 1992 a o změně daňových a některých dalších zákonů s účinností od 1. 1. 1992. V důvodové zprávě ke státnímu rozpočtu na rok 1992 se uvádí následující: „*V souvislosti se sestavením státního rozpočtu federace na rok 1992 bylo třeba zvažovat možné úspory též v sociální oblasti. V zájmu vyváženosti státního rozpočtu se navrhuje snížení výdajů na státní vyrovnávací příspěvek, a to prostřednictvím zúžení okruhu jeho příjemců.*“ (Důvodová zpráva zákon č.578/1991 Sb.). Nárok na státní vyrovnávací příspěvek byl ponechán pouze u nezaopatřených dětí, u poživatelů důchodů z důchodového zabezpečení a osob pobírajících rodičovský příspěvek, tedy u skupin, kde by snížení příjmů bylo nejvíce tíživé. V další změně od ledna 1993, zakotvené v zákoně č.10/1993 Sb., se ještě více vymezuje okruh osob, které příspěvek pobírají. Od 1. 4. 1993 bylo zavedeno další omezující kritérium pro nárok na vyrovnávací příspěvek pro nezaopatřené děti a poživatele rodičovského příspěvku, a to příjem do výše dvojnásobku životního minima společně posuzovaných osob. Toto vyžadovalo pravidelné čtvrtletní dokládání příjmů. Další změny byly datovány od 1. 10. 1994, kdy byl zrušen nárok na státní vyrovnávací příspěvek poživatelům rodičovského příspěvku.

Ten se stal součástí rodičovského příspěvku. Další změna k 1. 12. 1994 ruší nárok na dávku poživatelům důchodů a příspěvek se stal opět pevnou součástí důchodů. Z dávky, která byla při svém vzniku zcela plošnou, se postupně stala dávka sociální, adresně vyplácená podle příjmů a určená dětem žijícím v rodinách s nízkým příjmem.

Dalším okruhem byly dávky poskytované ve specifických situacích. Do této skupiny lze zařadit podporu při narození dítěte, rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky pěstounské péče, stipendia, státní příspěvek k novomanželským půjčkám a pohřebné. Rodičovský příspěvek vznikl v roce 1990 a byl definován zákonem č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku a účinností od 1. 10. 1990 a zrušen k 1. 10. 1995 přijetím zákona o státní sociální podpoře. Nahradil dosavadní mateřský příspěvek. Nová dávka rodičovský příspěvek vymezuje poskytování dávky do tří let věku dítěte a to ve výši 900,-Kč měsíčně. Do sedmi let, jestliže jde o dítě, které podle posudku příslušného státního orgánu je dlouhodobě těžce zdravotně postižené a vyžaduje mimořádnou péči. Dále zákon 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku uvádí, že příspěvek byl poskytován jen tehdy, jestliže rodič neměl v době péče o dítě nárok na mzdu nebo jiný příjem z výdělečné činnosti ani nepobíral peněžité dávky nemocenského zabezpečení nahrazující příjem z výdělečné činnosti. Rodičovský příspěvek byl zvýšen od 1. 4. 1992 na 1200,- Kč a od 1. 2. 1994 na 1500,- Kč měsíčně. Poslední zvýšení rodičovského příspěvku před vznikem státní sociální podpory bylo od 1. 10. 1994 a to na výši 1740 Kč měsíčně. Také došlo ke změně požadavku na příjem v době pobírání rodičovského příspěvku. Další z dávek, a to zaopatřovací příspěvek, byla vyplácena v době konání základní vojenské služby. U dávky podpora při narození dítěte se jednalo o jednorázovou dávku nemocenského pojištění, kterou se přispívalo k částečnému pokrytí nákladů vznikajících s narozením dítěte. Dávka byla vyplácena na základě zákona č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění. Přesné znění paragrafu 13 bylo: *„Porodí-li pracovnice nebo pracovníkova rodinná příslušnice, náleží jí na každé narozené dítě podpora ve výši 1000 Kčs“* (Zákon č. 88/1968 Sb.). Po roce 1990 byla dávka několikrát zvýšena. Zvýšení dávky bylo odůvodněno zvýšením cen potřeb pro novorozence a kojence.

Poslední skupinu tvořily dávky poskytované rodinám, kdy rodina svými příjmy klesla pod hranici životního minima. Sem patřil příspěvek na výživu dítěte a dávka sociální péče rodinám s nezaopatřenými dětmi a těhotným ženám. Příspěvek na výživu byl určen

potřebnému nezaopatřenému dítěti, na které povinná osoba neplatí soudem stanovené výživné.

Byly zde vyjmenovány nejdůležitější dávky vyplácené v ČR do vzniku Státní sociální podpory v roce 1995. Uvedený systém dávek se tvořil postupně a byl značně roztržštěný. Jak v pojetí jednotlivých dávek, tak i v nastavení podmínek pro jejich přiznání.

2.2 Zákon č. 117/ 1995 Sb., o státní sociální podpoře

Státní sociální podpora je upravena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře dále jen zákon č. 117/1995 Sb. Zákon upravuje podmínky nároku na dávky, jejich výši a výplatu, organizaci a řízení. Zákon o státní sociální podpoře byl zaveden do praxe ve dvou etapách. První etapa od 1. října. 1995 se týkala těchto dávek: rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, porodné, pohřebné a dávek pěstounské péče. V druhé etapě od 1. ledna. 1996 byly zavedeny dávky přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení a příspěvek na dopravu.

Tomeš říká, že pomoc státu rodinám je vždy formou přerozdělování. Pomocí rodinných dávek se omezí snižování životní úrovně rodin s dětmi ve srovnání s bezdětnými rodinami (Tomeš, 2010). K základním charakteristikám státní sociální podpory patří, že stát pomáhá rodinám (občanům) v případě stanovené sociální události, a to podporou příjmů. Dlouhý uvádí, že dávky mají obligatorní charakter, jsou určeny převážně rodinám s dětmi, i když řeší i jiné sociální události občanů (Dlouhý, 1997). Celý systém státní podpory rodin s dětmi je třeba transformovat tak, aby vyhovoval podmínkám tržní ekonomiky, byl hospodárný, adresný a účinný (Kepková, 1997). Úroveň dávek státní sociální podpory je většinou závislá na celkových příjmech rodiny. Nezkoumá se majetek rodiny.

Dlouhý uvádí, že mezi základní principy systému státní sociální podpory patří především komplexnost. Systém sjednotil dříve vyplácené dávky, vytvořil nové, které reagují na dříve neřešené situace. Dalším principem je jednotnost. To znamená, že je využita jednotná koncepce s využitím zákonem stanoveného životního minima. Princip sociální spravedlnosti znamená, že s využitím násobků životního minima při posuzování příjmů je dosaženo velmi dobré srovnatelnosti rodin. Princip skladebnosti má za úkol provázat jednotlivé dávky a řešit složité sociální situace s využitím kombinace těchto

dávek. S využitím principu valorizace dochází při vazbě na životní minimum k automatickému přepočítání všech dávek bez nutnosti změny zákona. Dostupnost byla zaručena moderním dávkovým systémem s využitím výpočetní techniky. Jednotná výpočetní technika a softwarové vybavení a organizace umožnila operativnost systému, a to prakticky ze dne na den. Dalším kladem systému státní sociální podpory je nenáročnost, kdy lze podporovat rodiny s relativně nízkými administrativními náklady (Dlouhý, 1997).

V důvodové zprávě k zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, která byla vydaná dne 14. 12. 1994, se uvádí, že nová koncepce dávek předpokládá, že rodiny a občané si budou zabezpečovat co nejširší okruh potřeb vlastními silami. Stát svou podporou bude zasahovat pouze tam, kde ze subjektivních nebo objektivních důvodů nestačí občan nebo rodina zabezpečit své potřeby vlastními silami.

Zákon č. 177/1995 Sb. je rozdělen do šesti částí. První část úvodní ustanovení § 1, odst. 1 se uvádí: „*Státní sociální podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a podporuje ji i při některých dalších sociálních situacích. Státní sociální podpora se ve stanovených případech poskytuje v závislosti na výši příjmů.*“ Paragraf č. 2 zní: „*Náklady na státní sociální podporu hradí stát*“ (Zákon č. 117/1995 Sb.). Dále jsou zde vyjmenovány všechny dávky státní sociální podpory. Dávky budou poskytovány fyzickým osobám podle místa trvalého pobytu.

V části druhé jsou vymezeny některé pojmy jako například příjem rozhodný pro přiznání dávky, nezaopatřené dítě, soustavná příprava dítěte na budoucí povolání, okruh společně posuzovaných osob, nepříznivý zdravotní stav, výdělečná činnost a další.

V třetí části zákona jsou konkrétně definovány podmínky nároku na jednotlivé dávky. Dále pak i výše těchto dávek při splnění zákonem stanovených podmínek.

Část čtvrtá zákona 117/1995 Sb. má název Společná ustanovení. Důležitá podmínka je obsažena v §49, odst. 1. „*Nárok na dávku vzniká splněním všech podmínek stanovených tímto zákonem.*“ A dále §49, odst. 2 „*Nárok na výplatu dávky vzniká splněním podmínek stanovených tímto zákonem pro vznik nároku na dávku a na její výplatu a podáním žádosti o přiznání dávky.*“ V dalších paragrafech jsou stanovena základní pravidla pro výplatu dávek. Možnost výplaty dávek v hotovosti nebo na účet u banky v České

republice. Dávky se budou vyplácet měsíčně pozadu, jde-li o opakující dávky. Dávky vyplácí okresní úřad, který je příslušný k rozhodování o dávkách. Příslušný okresní úřad je určen podle místa bydliště, kde je oprávněný hlášen k trvalému pobytu. Tímto řešením byla snaha zabránit zneužití dávek a snaha zabránit souběžnému pobírání stejných dávek jednou osobou. Dále jsou přesně vymezeny povinnosti a odpovědnost oprávněných osob. Za nejvýznamnější patří povinnost příjemce dávky písemně ohlásit příslušnému okresnímu úřadu do osmi dnů změny v rozhodných skutečnostech, které mají vliv na trvání nároku na dávku, její výši nebo výplatu. Současně jsou zde vymezeny povinnosti státních orgánů, zaměstnavatelů a dalších osob. Na základě §65 je umožněno Ministerstvu práce a sociálních věcí a okresním úřadům provádět kontrolní činnost. Především jde o správnost a úplnost podkladů předkládaných při řízení o dávkách. V neposlední řadě je zde popsáno řízení o dávkách, a to na základě písemné žádosti podané k okresnímu úřadu na tiskopisu předepsaném Ministerstvem práce a sociálních věcí. Orgán, který rozhoduje o dávce, vydá oznámení o dávce a její výši. V případě nepřiznání dávky, odejmutí dávky, zastavení výplaty nebo vymáhání přeplatku na dávce je vydáno rozhodnutí. Ve čtvrté části zákona je také popsána možnost odvolání proti rozhodnutí okresního úřadu.

Pátá část zákona se zabývá přechodnými ustanoveními zákona. Zde je řešeno ukončení dávek vyplácených před vznikem tohoto zákona a transformace těchto dávek podle nové právní úpravy. Také bylo v této části upraveno posuzování zdravotního stavu nezaopatřeného dítěte.

Šestá část obsahuje výčet právních předpisů, které byly zrušeny přijetím tohoto zákona.

Cílem této kapitoly bylo zmapovat období před vznikem státní sociální podpory a především popsat požadavky, které měl vznik zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře splnit. Popsat transformaci roztržitého systému dávek do jednotného a uceleného celku.

2.3 Změny v kompetencích ve státní sociální podpoře

Jak jsem již uvedla, v řízení o dávkách státní sociální podpory rozhodovaly od roku 1995 okresní úřady příslušné podle místa bydliště, kde byl oprávněný hlášen k trvalému pobytu. Řešení žádostí podle místa trvalého pobytu mělo zabránit souběhu a zneužívání dávek.

Přijetím zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů se změnil úřad, který dávky vyplácel. Od 1. ledna 2003 přešel výkon státní sociální podpory do působnosti 76 v zákoně vyjmenovaných obcí se správními obvody dosavadních okresních úřadů.

Další změna nastala od 1. 4. 2004, a to přijetím zákona č. 453/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Kompetence a agenda týkající se státní sociální podpory byla přenesena na úřady práce. K tomuto datu měl úřad práce 248 pracovišť, z toho 77 v okresních městech a magistrátech a zbývajících 171 v dislokovaných pracovištích úřadu práce. Výhoda přenesení agendy byla spatřována i v podobných principech a technologiích při zpracování dat. Výhodou byla možnost propojení obou systémů (Důvodová zpráva k zákonu č. 453/2003). Podmínka zachování přímého vlivu státu na dávky státní sociální podpory byla splněna. Hlavní požadavek, aby stát mohl tuto oblast dávek jednotně řídit, ovlivňovat finanční a administrativní náročnost a zároveň garantovat plnění mezinárodních závazků byl také splněn.

3 Dávky státní sociální podpory

Jak uvádí Burdová ve své knize z roku 1996, státní sociální podpora je zcela novou úpravou, a to jak z hlediska věcného, tak i z hlediska organizace a řízení (Burdová, 1996). V důvodové zprávě k zákonu č. 117/1995 Sb. se uvádí, že stát má zájem člověka nebo rodinu stimulovat a podpořit. Nejvýznamnějším adresátem státní sociální podpory je rodina. Pro účely zákona o státní sociální podpoře je rodina tvořena nezaopatřenými dětmi, jejich rodiči, popřípadě občany, kteří převzali nezaopatřené dítě do péče nahrazující péči rodičů. Pro dobré fungování systému dávek státní sociální podpory je potřebná především analýza a definování takových sociálních situací, na jejichž řešení má stát zájem podílet se formou obligatorních dávek. Jsou to především situace související s vyššími náklady při založení rodiny, péči o nezaopatřené dítě. Dále stát řeší situace, kdy jsou v rodině dlouhodobě osoby bez vlastního příjmu. V neposlední řadě má vliv na dobré fungování rodiny i bydlení, které je také řešeno v systému dávek státní sociální podpory (Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb.).

Dávky podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ze dne 26. května 1995:

a) Dávky poskytované v závislosti na výši příjmů

- Přídavek na dítě
- Sociální příplatek
- Příspěvek na bydlení
- Příspěvek na dopravu

b) Ostatní dávky

- Rodičovský příspěvek
- Zaopatřovací příspěvek
- Dávky pěstounské péče
- Porodné
- Pohřebné

Při svém vzniku tedy systém dávek státní sociální podpora obsahoval celkem devět dávek, z toho čtyři byly poskytovány v závislosti na výši příjmů rodiny a zbývajících pět dávek bez ohledu na to, jak vysoký je příjem rodiny. V následujících kapitolách budou popsány jednotlivé dávky podrobněji.

3.1 Platné dávky k 31. 12. 2014

V průběhu dvaceti let platnosti tohoto zákona docházelo k mnoha změnám a transformacím tohoto zákona. Dávky se měnily v průběhu let. Některé dávky zcela zanikly.

Mezi dávky, které jsou i dnes stále platné a vyplácí se podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů patří:

- 1) Přídavek na dítě
- 2) Rodičovský příspěvek
- 3) Příspěvek na bydlení
- 4) Porodné
- 5) Pohřebné

3.1.1 Přídavek na dítě

Dávka přídavek na dítě patří k základním dávkám pro rodiny s nezaopatřenými dětmi. Jak již bylo uvedeno, dávka přídavek na dítě byla před účinností zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře vyplácena podle zákona č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Dávka byla přiznávána bez ohledu na věk dítěte a majetkové poměry rodiny.

Od 1. 1. 1996 je dávka přídavek na dítě vyplácena podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Nárok na dávku je vázán na podmínku nezaopatřenosti dítěte a příjmu rodiny. Výše přídavku na dítě byla stanovena částkou vycházející z částky na osobní potřeby dítěte. Dávka je vyplácena až do zletilosti dítěte tomu, kdo má dítě v přímém zaopatření, a poté je vyplácena přímo dítěti. Nezaopatřenému dítěti je dávka vyplácena nejdéle do dvaceti šesti let. V případě, že nezletilé, nezaopatřené dítě je umístěno do ústavu (zařízení) pro péči o děti a mládež, a to je zde v plném přímém zaopatření, je dávka vyplácena tomuto ústavu. Plné přímé zaopatření znamená, že zařízení poskytuje stravování, ubytování a ošacení.

Od 1. 1. 1996 mělo nárok na dávku dítě, pokud rozhodný příjem rodiny byl nižší než trojnásobek životního minima rodiny. V období od ledna 1996 do června 1996 byla výše dávky a její přiznání stanoveno podle příjmů za rok 1994. V roce 1998 dochází

ke změně období, na které se dávka přiznává, a to z období od července jednoho roku do června následujícího roku na období od října do září následujícího roku.

Jak uvádí Burdová v období od 1. 1. 1996 se nárok na přídavek stanovuje podle příjmů v rodině a přiznává se buď ve zvýšené výměře, základní výměře nebo ve snížené výměře, nebo, má-li rodina vyšší rozhodný příjem než stanoví zákon, nárok na přídavek na dítě nevzniká (Burdová 1996).

- Ve zvýšené výměře, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,10. Dávka je dále odstupňována podle věku dítěte a to 423 Kč, jde-li o dítě do 6 let, 468 Kč od 6 do 10 let věku, 554 Kč od 10 do 15 let věku a 608 Kč od 15 do 26 let věku dítěte.
- V základní výměře, jestliže rozhodný příjem v rodině převyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,10, avšak není vyšší než součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,80. Měsíční výše přídavku na dítě v základní výměře byla 370 Kč, jde-li o dítě do 6 let věku, 409 Kč od 6 do 10 let věku, 485 Kč od 10 do 15 let věku a 532 od 15 do 26 let věku dítěte.
- Ve snížené výměře, jestliže rozhodný příjem v rodině převyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,80, avšak není vyšší než součin částky životního minima rodiny a koeficientu 3.

Přídavek na dítě v dalších letech prochází celou řadou změn. Mezi významnější změny patří především přijetí zákona č. 242/1997 Sb., novela zákona o státní sociální podpoře, který nabyl platnosti od 1. října 1997. Přídavek je vyplácen ve zvýšené výměře a v základní výměře. Od 1. ledna 1999 se přídavek vrací k rozdělení přídavku na dítě na výměru zvýšenou, základní a sníženou.

Další významnou změnu přinesl zákon č. 112/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi. Od 1. ledna 2007 přídavek náleží ve třech výměrách, a to zvýšené, pokud rozhodný příjem rodiny nepřevyšoval 1,5 násobek životního minima rodiny. V základní výměře, pokud rozhodný příjem rodiny byl v rozmezí od 1,5 do 2,4 násobku životního minima rodiny. A ve snížené výměře přídavek náležel dítěti, pokud rozhodný příjem rodiny byl v rozmezí od 2,4 násobku životního minima do 4 násobku životního minima.

K poslední velké změně ve výpočtu přídavku na dítě došlo přijetím zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Od 1. ledna 2008 se podstatně změnilly podmínky nároku na dávku, a to, že nárok vzniká pouze tehdy, pokud rozhodný příjem rodiny nepřevyšuje 2,4 násobek životního minima rodiny. Další změna od 1. ledna 2008 je, že přídavek je stanoven pevnými částkami, které jsou závislé pouze na věku dítěte. 500 Kč do 6 let věku, 610 Kč do 15 let věku a 700 do 26 let věku dítěte. Dávka je v této podobě vyplácena do současnosti.

3.1.2 Rodičovský příspěvek

Problematické dávky rodičovský příspěvek se budu věnovat v páté kapitole. Zde bude tato dávka zachycena se všemi svými změnami za uplynulých dvacet let.

3.1.3 Příspěvek na bydlení

Od 1. 1. 1996 je dávka příspěvek na bydlení vyplácena podle zákona č. 117/1995 Sb. Jak bylo uvedeno v důvodové zprávě k zákonu č. 177/1995 Sb., s ohledem na rostoucí náklady na bydlení, rušení slev a dotací v této oblasti bylo nutno zavést novou dávku, která bude diferencovaně přispívat rodinám na náklady spojené s bydlením, a to s přihlédnutím k jejich příjmové situaci a počtu osob, které společně žijí (Důvodová zpráva zákon č.117/1995 Sb.).

Dávka příspěvku na bydlení byla závislá na konkrétní situaci v rodině a se zvyšujícím příjmem se výše dávky snižovala. Maximální příspěvek obdržela rodina, jejíž příjmy se pohybovaly na úrovni životního minima. Tak bylo zajištěno, že rodinám se stejným příjmem náležel příspěvek ve stejné výši.

Po celou dobu existence dávky příspěvek na bydlení platí, že nárok na dávku vzniká splněním dvou podmínek, a to, jestliže je osoba v bytě hlášena k trvalému pobytu, a jde o vlastníka nebo nájemce. Příspěvek náleží v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy, v družstevních bytech, v bytech v soukromém vlastnictví. Dávku nelze přiznat osobě, která užívá byt, nemovitost nebo obytnou místnost z jiného titulu, například na základě podnájemní smlouvy, nebo jako věcné břemeno. Jedna ze zásadních změn ve výplatě dávky nastala od 30. září 2001, a to, že byla zrušena možnost pobírat příspěvek na obytnou místnost.

Nárok na příspěvek měl každý, kdo nepřevyšší příjmem stanovenou částku. Pro nárok na příspěvek na bydlení byla podmínka, že v rozhodném období, to je předchozí kalendářní čtvrtletí, bylo uhrazeno nájemné a zaplacená úhrada všech plnění poskytovaných s užíváním bytu. Měsíční výše příspěvku na bydlení se vypočítala jako rozdíl mezi částkou nákladů na domácnost rodiny a podílem, v jehož čitateli je součin částky nákladů na domácnost rodiny a rozhodného příjmu rodiny, a ve jmenovateli součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,40.

$$P_{\text{Byd}} = \text{ŽMD} - \frac{\text{ŽMD} \times P}{\text{ŽMR} \times 1,40}$$

P_{Byd} příspěvek na bydlení
 ŽMD částka životního minima, která se považuje podle zákona o životním minimu za potřebnou k zajištění nezbytných nákladů na domácnost
 P příjem rodiny
 ŽMR životní minimum rodiny

Příspěvek na bydlení prošel během let své existence řadou změn. Zásadní změna ve výpočtu celé dávky nastala přijetím zákona č. 112/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi. Platnost těchto změn nastala od 1. ledna 2007. V nové konstrukci příspěvku na bydlení dochází k zásadní změně. Výše dávky závisí na skutečných nákladech na bydlení, které mají stanoveny určité limity. Limity jsou stanoveny jak podle počtu osob žijících v domácnosti, tak podle místa pobytu. Města mají stanoveny normativní náklady na bydlení podle počtu obyvatel. Dále jsou normativní náklady na bydlení rozděleny podle bytů užívaných na základě nájemní smlouvy a bytů družstevních a bytů v osobním vlastnictví. Další normativní náklady jsou uplatňovány u vytápění, a to pevnými palivy. Výše příspěvku na bydlení činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientem 0,35. Pokud jsou náklady na bydlení nižší než normativní náklady na bydlení, náleží příspěvek na bydlení ve výši rozdílu mezi skutečnými náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientem 0,35. Pokud rozhodný příjem rodiny, z něhož se vychází při stanovení

výše příspěvku na bydlení, nedosahuje částky životního minima rodiny, započítává se pro stanovení výše příspěvku na bydlení jako rozhodný příjem rodiny částka odpovídající životnímu minimu této rodiny. (Zákon č. 112/2006 Sb.)

3.1.4 Porodné

Dávka porodné je vyplácena od 1. 10. 1995 podle zákona č. 117/1995 Sb. Porodné je jednorázovou dávkou. Tato dávka nahradila stávající dávku poskytovanou z nemocenského pojištění. Nárok na dávku měla žena, která dítě porodila, popřípadě otec dítěte, pokud matka zemřela a porodné nebylo vyplaceno. Na dávku vznikl nárok, jen pokud se jednalo o porod, nikoli o potrat. Podmínkou nároku na porodné nebyla péče o narozené dítě. Dále vznikl nárok na porodné i osobě, které převzala dítě do jednoho roku jeho věku do péče, a to i v případě, že porodné bylo již vyplaceno matce nebo otci dítěte.

Výše porodného se vypočítala podle §46 zákona č. 117/1995 Sb. na jedno dítě jako součin částky na osobní potřeby dítěte a koeficientu 4,00. To znamenalo $1230 \times 4 = 4920$ Kč. Narodily-li se zároveň dvě děti, tak výpočet byl $(1230 + 1230) \times 5 = 12\,300$ Kč. Narodily-li se zároveň tři nebo více dětí, součin úhrnu částek na osobní potřeby těchto dětí a koeficientu 9,00.

Výpočet výše nároku na dávku porodné zůstal až do 31. 12. 2007 stejný. Koeficienty určující výši se v průběhu let několikrát měnily. Zároveň se porodné měnilo i v závislosti na změně výše životního minima.

Přijetím zákona č. 261/2007 sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů se radikálně změnila i dávka porodné. Výše byla stanovena na částku 13 000 Kč. Zákon neobsahoval zvýhodnění porodného u vícečetných porodů.

Další velká úprava dávky porodné je od 1. 1. 2011 s účinností zákona č. 347/2010 Sb., změna některých zákonů v souvislosti s úspornými opatřeními MPSV. Dávka již není plošná, ale pouze přispívá rodinám s nízkými příjmy na náklady spojené s narozením prvního dítěte. Nárok na porodné má žena, nepřevyšuje-li rozhodný příjem v rodině součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40, a která porodila své první živé dítě. Podmínky nároku pro otce, nebo pro osobu nahrazující péči rodičů se také odvíjí od výše rozhodných příjmů. Výše porodného na první živě narozené dítě je

13000 Kč. Narodí-li se s prvním živě narozeným dítětem další živě narozené dítě nebo děti, činí výše porodného 19 500 Kč.

3.1.5 Pohřebné

Pohřebné bylo do vzniku státní sociální podpory dávkou nemocenského pojištění. Přijetím zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře dochází k zjednodušení podmínek pro poskytnutí této dávky. Nárok vzniká dnem vypravení pohřbu a také k tomuto dni se zjišťují podmínky nároku (Důvodová zpráva k zákonu č. 177/1995 Sb., o státní a sociální podpoře). Dávky pohřebné náležela bez ohledu na výši příjmů fyzické osobě, která pohřeb vypravila. Burdová uvádí, že vypravila-li pohřeb právnická osoba, jako například obec, která pohřeb zajistila, nárok nevznikl (Burdová, 1996). Při určování nároku na dávku neměl vliv příbuzenský ani jiný vztah k zemřelému. Výše dávky byla 3000 Kč a je to dávka jednorázová.

Novela zákona od 1. ledna 1998 zúžila okruh osob, kterým dávka náležela. Úprava obsahovala podmínku, že zemřelá osoba musí mít trvalý pobyt na území ČR a dále pohřeb je vypraven v ČR. I když se na nákladech pohřbu podílí více osob, dávka náleží pouze jednou. Přijetím této novely se také zvyšuje výše dávky na 5000 Kč. Nejednalo se o částku, která měla pokrýt všechny náklady s vystavením pohřbu, ale pouze o příspěvek na tyto náklady.

K poslední velké změně ve výplatě pohřebného dochází k 1. lednu 2008 na základě přijetí zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Po tomto datu dávka může být vyplacena osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Podmínkou je, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Výše dávky zůstává 5000 Kč. Pro praxi přijetí tohoto zákona znamená, že se počet žadatelů o dávku zredukoval na minimum.

3.2 Dávky pěstounské péče

„Pro zajištění pěstounské péče se ze státní sociální podpory poskytují dávky opakující se a dávky jednorázové.“ (Burdová, 1996). Mezi opakující se dávky patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna, které se za stanovených podmínek vyplácejí v měsíčních splátkách a navazují na obdobné dávky, které byly vypláceny před přijetím zákona o státní sociální podpoře. Tyto dávky byly do účinnosti zákona č. 117/1995 Sb.

vypláceny podle zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ve znění pozdějších předpisů. Příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla jsou dávky jednorázové. Tyto dávky jsou zavedeny nově. Dávky pěstounské péče podle zákona č. 177/1995 se prvně začaly vyplácet od října 1995. Dávky pěstounské péče mají finančně podporovat náhradní rodinnou péči o dítě. Nárok na tyto dávky vzniká zpravidla nabytím právní moci rozsudku o svěřeni dítěte do pěstounské péče.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Nárok na tuto dávku mělo nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče a dále pak nezaopatřené dítě i po dni dosažení zletilosti, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na svou potřebu se svým pěstounem. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte byla vypočítána jako součin částky na osobní potřeby dítěte a koeficientu 1,00. Při výpočtu částky na osobní potřeby dítěte se v některých případech uvedených v §37 odst. 3 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře dávka zvyšovala o jiný koeficient. A to především u dětí dlouhodobě nemocných, dlouhodobě zdravotně postižených a dlouhodobě těžce zdravotně postižených. Dále také u dětí soustavně se připravujících na budoucí povolání na střední a vysoké škole.

Od ledna 1998 se navyšující koeficient používal jen v případě nepříznivého zdravotního stavu dítěte. V průběhu let se koeficienty zvyšovaly a upravovaly ještě několikrát. Podle § 39 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře se nárok na dávku příspěvek na úhradu potřeb dítěte měnil ještě podle toho, zda dítě svěřené do pěstounské péče mělo nárok na důchod z důchodového zabezpečení, zpravidla se jednalo o důchod sirotčí, nebo mělo-li toto dítě nárok na výživné.

Odměna pěstouna. „*Za výkon pěstounské péče náleží pěstounovi odměna. Ta náleží po dobu trvání pěstounské péče, tj. do dosažení zletilosti dítěte a poté jen po dobu, po kterou dítěti náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte*“ (Burdová, 1996, str. 101). Výše odměny pěstouna byla za kalendářní měsíc na každé dítě svěřené do pěstounské péče součinem částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,50. Od 1. 6. 2006 činila odměna pěstouna součin částky na osobní potřeby a koeficientu 1,00 za každé svěřené dítě. Dalším cílem bylo zlepšit postavení rodin, které mají v pěstounské péči tři a více dětí, nebo alespoň jedno dítě s těžkým zdravotním postižením. Od 1. 6. 2005 byla zavedena speciální úprava dávky, a to odměna pěstouna ve zvláštních případech. Podmínkou výplaty této dávky bylo, že pěstoun není po celý kalendářní měsíc

výdělečně činný a nepobírá dávky z nemocenského pojištění nahrazující mzdu. V tomto případě byla dávka chápána jako plat.

Příspěvek při převzetí dítěte. Toto je jednorázová dávka, jejímž účelem bylo přispět na nákup potřebných věcí pro dítě přicházející do pěstounské rodiny. Příspěvek náležel ve výši čtyřnásobku částky na osobní potřeby dítěte. Dávka nebyla závislá na příjmu rodiny.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Příspěvek náležel pěstounovi, který má v péči nejméně čtyři děti. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činila 70 % pořizovací ceny osobního motorového vozidla nebo z ceny opravy motorového vozidla, nejvýše však 100 000 Kč. Podmínkou přiznání dávky je, že pěstoun toto vozidlo nepoužije pro výdělečnou činnost.

K zásadní změně v koncepci pěstounských dávek dochází od 1. 1. 2013 na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění zákona č. 401/2012 Sb. Tento zákon novelizuje a přesouvá právní úpravu dávek pěstounské péče do zákona o sociálně právní ochraně dětí. Přijetím tohoto zákona dochází k několika změnám.

Dle zákona o sociálně právní ochraně dětí se pěstounská péče vykonává osobou v evidenci a osobou pečující. Nově přibyla v pěstounské péči osoba v evidenci, což je osoba, která vykonává pěstounskou péči na přechodnou dobu. Osoba v evidenci pobírá částku 24 000 Kč a to i v době, kdy nepečuje o žádné dítě. Odměna pěstouna je 8 000 Kč při péči o jedno dítě, 12 000 Kč, při péči o dvě děti a 20 000 Kč při péči o tři děti. Za každé další dítě se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4 000 Kč. Nově se odměna pěstouna považuje za příjem ze závislé činnosti.

Další změny se dotkly především podmínky nároku prarodičů a praprarodičů dítěte na odměnu pěstouna. Nárok na odměnu pěstouna má pouze pěstoun v případech zvláštního zřetele, a to především s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující a její rodiny. Dále pak s přihlédnutím na zdravotní stav dítěte a při péči o sourozence.

Od 1. ledna 2013 vznikla nová dávka a to příspěvek při ukončení pěstounské péče. Jde o jednorázovou dávku, na kterou má nárok fyzická osoba, která ke dni zletilosti byla v pěstounské péči. Jde o jednorázovou dávku ve výši 25 000 Kč.

3.3 Dávky zrušené

Jak již bylo uvedeno, v průběhu uplynulých let v zákoně o státní sociální podpoře docházelo k mnoha změnám. V předchozí kapitole byly popsány dávky, které prošly velkým vývojem a jsou stále platné. V této kapitole budou popsány dávky, které v průběhu let zcela zanikly. Dále zde bude popsána dávka příspěvek na školní pomůcky, která se vyplácela také podle zákona č. 177/1995 Sb., o státní sociální podpoře a to od 1. července 2006 do 31. prosince 2007.

Mezi dávky, které byly vypláceny podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a byly zrušeny, patří:

- 1) Sociální příspěvek
- 2) Příspěvek na dopravu
- 3) Zopatřovací příspěvek
- 4) Příspěvek na školní pomůcky

3.3.1 Sociální příplatek

Jak se uvádí v důvodové zprávě k zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ze dne 14. 12. 1994, nárok na sociální příspěvek je vázán na péči alespoň o jedno nezaopatřené dítě a je stanovena hranice příjmu v rodině, která vychází z částky životního minima. Rozhodný příjem v rodině pro účely sociálního příplatku bylo kalendářní čtvrtletí předcházející přiznání dávky. Výše příspěvku byla diferencována. Se zvýšením příjmu v rodině klesala přiznaná částka. Tímto řešením bylo zabezpečeno, že se ve výši dávky vždy odrážela konkrétní situace v rodině. Rozhodný příjem rodiny nesměl přesáhnout hranici součinu částky životního minima a koeficientu 1.60.

Dále se do výše sociálního příspěvku promítaly různé sociální situace rodiny. Šlo především o zdravotní postižení dítěte nebo člena rodiny. Byla zde zohledněna příprava dítěte na budoucí povolání, dojíždění do školy. Dále zde byla řešena situace, kdy se jednalo o osamělého rodiče pečujícího o dítě do třech let věku, nebo o narození dvojčat, trojčat atd. Existovala-li v rodině některá z těchto situací, vypočítala se částka životního minima tak, že částka se na osobní potřeby započítala až po vynásobení příslušným koeficientem, vztahujícím se na konkrétní situaci rodiny.

Nárok na sociální příspěvek nevznikl, jednalo-li se o dítě svěřené do pěstounské péče nebo předpěstounské péče a dále pokud bylo dítě v plném přímém zaopatření ústavu.

V návaznosti na novou úpravu životního minima, kterou přináší zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, dochází od 1. ledna 2007 ke změně u sociálního příspěvku. Rozhodný příjem v rodině nesměl přesáhnout 2,20 násobku životního minima rodiny. Další změna následuje od 1. ledna 2008, kdy dochází ke snížení koeficientu 2,20 na 2. Ostatní podmínky zůstávají nezměněny.

Od 1. ledna 2011 dochází k výrazné proměně sociálního příspěvku. Dávka ještě není zrušena, dochází k velké redukci příjemců této dávky. Výplata se omezuje pouze na rodiče, kteří pečují o dlouhodobě zdravotně postižené dítě, dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě, nebo jeden z rodičů je sám nezaopatřeným dítětem ve věku do 26 let.

Od 1. ledna 2012 je dávka zcela zrušena.

3.3.2 Příspěvek na dopravu

Jak uvádí Burdová, příspěvek na dopravu byl nárokem nezaopatřeného dítěte, pokud plnilo povinnou školní docházku nebo se soustavně připravovalo na budoucí povolání mimo obec, kde bylo hlášeno k trvalému pobytu (Burdová, 1996). Příspěvek měl za úkol přispívat rodinám na dopravu dítěte do školy. Důvodem jejího zavedení bylo zrušení slev na jízdném žáků a studentů. V případech, kdy dítě plnilo povinnou školní docházku, měla rodina nárok na příspěvek bez ohledu na příjem rodiny. V ostatních případech, pokud dítě dojíždělo na střední nebo vysokou školu, byl příspěvek poskytován jen, jestliže čistý příjem rodiny nepřesáhl v předcházejícím kalendářním roce 2,0 násobek životního minima. V měsíci červenci a srpnu se příspěvek neposkytoval. Další rozhodující faktor pro přiznání a výši dávky bylo, zda dítě dojíždí denně, nebo týdně. Výše příspěvku na dopravu byla stanovena procentem z částky, odpovídající 40násobku jednosměrného plného jízdného ve veřejné autobusové dopravě, kterou stanovilo MF ČR. Výše příspěvku byla dělena podle druhu školy, kterou dítě navštěvovalo, četnosti dojíždění a vzdálenosti dojíždění.

Na základě změny zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění zákona č. 453/2003 Sb. byla dávka příspěvek na dopravu zrušena. Jak uvádí důvodová zpráva k tomuto zákonu, část finančních prostředků vynakládaných na tuto dávku se převede

do žakovských slev jízdného. Tato změna umožní prostřednictvím slev podporovat nezaopatřené děti podle skutečných podmínek dojíždění do školy. Příspěvek zanikl ke konci školního roku 2003/2004, a protože za měsíce červenec a srpen se tato dávka nevyplácela, byl posledním měsícem, za který příspěvek na dopravu náležel, červen 2004.

3.3.3 Zaopatřovací příspěvek

Mezi další dávky, které byly vypláceny na základě zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, patří zaopatřovací příspěvek. I tato dávka byla zrušena. Zaopatřovací příspěvek byl určen pro osoby, k nimž měl voják vyživovací povinnost. Dávka náležela po dobu, kdy voják vykonával vojenskou službu v Armádě České republiky. Do okruhu oprávněných osob majících nárok na dávku patřilo nezaopatřené dítě vojáka bez dalších podmínek, a to dítě vlastní, osvojené či převzaté do péče nahrazující péči rodičů. Dále pak manželka vojáka měla nárok na dávku pouze v případě, že pečovala o dítě do 4 let věku nebo o dítě do 7 let, šlo-li o dítě dlouhodobě zdravotně postižené, nebo v případech, kdy byla manželka vojáka plně invalidní, či z vážného důvodu nemohla být výdělečně činná například v době studia. Vedle těchto osob náležel zaopatřovací příspěvek i jiné osobě, které soud přiznal vůči vojákovu výživné.

Výše zaopatřovacího příspěvku byla vypočítána jako součin částky na osobní potřeby dítěte nebo manželky a koeficientu 0,67. Obdobně se stanovovala i výše zaopatřovacího příspěvku osobě, vůči níž měl voják vyživovací povinnost, a to pouze do výše stanoveného výživného.

Novelizací zákona o státní sociální podpoře provedená zákonem č. 453/2003 Sb. se ruší nárok na zaopatřovací příspěvek osobě, které soud přiznal vůči vojákovu výživné, a to od 1. ledna 2003. A poslední změna zaopatřovacího příspěvku v souvislosti s ukončením základní nebo náhradní vojenské služby a civilní služby nastala od 1. 1. 2005. Dávka byla zrušena. Zaopatřovací příspěvek se vyplatil naposledy za prosinec 2004.

3.3.4 Příspěvek na školní pomůcky

Dávka příspěvek na školní pomůcky byla do systému dávek státní sociální podpory včleněna až od 1. dubna 2006. A to na základě přijetí zákona č. 113/2006 Sb., kterým se mění zákon o státní sociální podpoře. Dávka byla vyplácena od července 2006, a to jako

dávka jednorázové ve výši 1000 Kč. Jak uvádí Burdová, příspěvek na školní pomůcky přispívá ke snadnějšímu pokrytí nákladů na školní potřeby a dalších nákladů spojených u dítěte s počátkem školní docházky do základní školy. (Burdová 2007). Dávka byla určena dětem nastupujícím do první třídy základní školy, a to poprvé od školního roku 2006/2007. Důvodem pro zavedení této dávky byly zvyšující se mimořádné výdaje na školní potřeby především pro žáky nastupující do prvních tříd. Podmínkou nároku na dávku byl zápis k povinné školní docházce. Nárok na dávku měly pouze ty děti, jejichž rodiče na ně pobírali přídavek na dítě. Příspěvek se vyplácel osobě, která měla dítě v přímém zaopatření. Bylo-li dítě ke dni nároku na dávku v plném přímém zaopatření ústavu, vyplatil se příspěvek tomuto ústavu.

Dávka byla zrušena na základě přijetí zákona od 1. ledna 2008. Důvodem byly argumenty, že 1000 Kč skutečně nestačí sociálně slabým rodinám na krytí nákladů pro žáka nastupujícího do první třídy. Peněžní prostředky mají zůstat v rezortu školství.

3.4 Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen tepelné energie

Tato dávka nebyla nikdy součástí zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Vznik nároku na tuto dávku určoval zákon č. 75/1997 Sb., o sociálním příspěvku k vyrovnání zvýšení cen tepelné energie. V důvodové zprávě k tomuto zákonu se uvádí, že stát přispívá na náklady bydlení domácnostem s nízkými příjmy prostřednictvím příspěvku na bydlení v rámci systému státní sociální podpory. Zvýšení jedné ze základních výdajových položek domácností na bydlení, tj. zvýšení maximální ceny tepelné energie se projeví zvýšením spotřebitelských cen. Proto byla zavedena dočasná dávka. Platnost zákona nastala od 1. 7. 1997 a poslední výplata dávky se uskutečnila 30. 6. 2002.

3.5 Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení nájemného

Další z dávek, kterou vyplácely okresní úřady, byla dávka sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení nájemného. Dnem 1. července 1997 nabyl účinnosti zákon č. 132/1997 Sb., o sociálním příspěvku k vyrovnání zvýšení nájemného. Hlavním cílem tohoto příspěvku je zmírnit sociální důsledky zvýšení nájemného z bytu, které nabylo účinnosti 1. července 1997. Tento příspěvek poskytoval stát, ale nebyl dávkou státní sociální podpory. Představuje samostatný účelově zaměřený systém. Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení nájemného byl dávkou dočasnou a to pouze do 31. prosince 2000.

Na tento příspěvek měla nárok fyzická osoba, která užívala byt na základě nájemní smlouvy a byla v uvedeném bytě hlášena k trvalému pobytu a platila nájemné a rozhodný příjem rodiny nedosáhl částky součinu životního minima rodiny a koeficientu 1,6. Opět i tuto dávku vyplácela oddělení státní sociální podpory, přestože dávka nebyla součástí zákona č. 117/1995 Sb.

3.6 Shrnutí teoretické části

Předchozí kapitoly se zabývaly vývojem sociální politiky našeho státu, a to konkrétně vývoj jednoho z pilířů sociálního zabezpečení, státní sociální podpory. Je zde popsána situace před vznikem zákona č. 117/18995 Sb., o státní sociální podpoře. Dále jsou zde vyjmenovány nejdůležitější důvody, které vedly ke vzniku tohoto zákona. Nutností vzniku státní sociální podpory byla skutečnost, že dávky vyplácené před vznikem tohoto zákona byly značně roztráštěné, vyplácené velkým počtem subjektů, což vedlo k ne hospodárnosti, nepřehlednosti a také nebyly pokryty všechny sociální situace obyvatel. Přijetím zákona č. 117/1997 Sb. došlo ke sjednocení všech dávek a výplatu od tohoto data zabezpečoval jeden systém. Již nemohlo docházet ke zneužití dávek, nebo k duplicitám při výplatě dávek. Systém měl jak pro občany, tak pro stát zabezpečit přehlednost a efektivnost při výplatě dávek. V souvislosti s tím je zmíněn vznik zákona o životním minimu a zákona o životním a existenčním minimu. Toto jsou zákony, které mají velký vliv na vývoj jednotlivých dávek státní sociální podpory. Výše většiny dávek státní sociální podpory se odvíjí od výše životního minima v daném čase.

V dalších kapitolách teoretické části jsou popsány podrobněji jednotlivé dávky státní sociální podpory, a to jak dávky stále platné, tak dávky zrušené. Dále jsou zde popsány dávky pěstounské péče, které při vzniku zákona č. 117/1995 Sb. patřily do tohoto zákona, a poté se ze zákona vyčlenily do zákona o sociálně-právní ochraně dítěte. Tyto dávky jsou stále vypláceny přes systém státní sociální podpory a vyplácí je v současné době úřady práce, tak jako i ostatní dávky.

4 Metodologie

„*Specifikace sociálních výzkumů je dána povahou řešených problémů.*“ (Reichel, str. 21, 2009). Výzkum, coby fáze poznávacího procesu, je založen na kontaktu s realitou. Sociální výzkumy se zabývají prvky, jevy a procesy a jejich vzájemnými vztahy. Ty jsou součástí sociální skutečnosti a spoluvytvářejí její reálnou podobu (Reichel, str. 21, 2009).

Dvě základní orientace výzkumu jsou kvantitativní a kvalitativní výzkum. Podle Gavory kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů. (Gavora, 2000). Kvalitativní výzkum se snaží o sblížení se se zkoumanými osobami, o proniknutí do situací. (Gavora, 2000).

V empirické části své práce použiji kvalitativní výzkum. Jak uvádí Disman, kvalitativní výzkum je nenucené šetření a interpretace sociální reality. Cílem je odkrýt význam sdělovaných informací (Disman, 1993). Kvalitativní výzkum je vhodný u případů, kdy nám jde o hlubší informace o určitém jevu, a nemáme potřebu zobecnění na širší okruh populace. „*Kvalitativní přístupy se pokoušejí na určitý prvek, aspekt nebo proces nahlížet v autentickém prostředí a vytvářet jeho obraz v co možná nejkompexnější podobě.*“ (Reichel, 2009, str. 40). Kvalitativní výzkum je vhodné použít především ve chvíli, kdy o daném sociální problému není větší množství informací. „*Kvalitativní výzkum se odehrává v přirozených sociálních prostředích. Výzkumník do sociálního prostředí neintervenuje, nemanipuluje záměrně s jeho částmi.*“ (Žižlavský, 2003, str. 111). Když je potíž sestavit větší množství hypotéz, protože chybí představa, co daný problém ovlivňuje, je vhodné zvolit kvalitativní výzkum. Hlavní hypotézy tak vlastně vytváříte až v průběhu výzkumu.

4.1 Výzkumný cíl

Hlavní úkol mého výzkumného šetření je zmapovat vývoj dávky rodičovský příspěvek. Tato dávka je vyplácena ze systému dávek státní sociální podpory. Budu sledovat změny v sociální politice v ČR a zároveň budu sledovat, zda se tyto změny odrazily ve filozofii výplaty dávky rodičovský příspěvek. Vývoj dávky rodičovský příspěvek budu zkoumat v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, a to konkrétně ve všech novelách tohoto zákona týkajících se § 30, §31 a §32. Zkoumané časové období bude od října roku 1995, kdy zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře vešel v platnost, do 31. prosince 2014.

Na začátku svého výzkumného šetření jsem si zvolila tři dílčí cíle. Odpovědi na tyto otázky by měly dát dohromady celkový pohled na dávku rodičovský příspěvek a zároveň i naplnit hlavní cíl mé práce.

Dílčí cíl 1: Jak se proměnil rodičovský příspěvek v průběhu dvaceti let.

Výzkumný předpoklad

- dávka rodičovský příspěvek se odklonila od původní myšlenky, která byla při vzniku této dávky
- pravidla pro přiznání dávky se zmírnila

Dílčí cíl 2: Která sledované období přineslo nejvýznamnější změny ve výplatě dávky

Výzkumný předpoklad

- v průběhu dvaceti let existence dávky, každá vláda významně zasáhla do koncepce rodičovského příspěvku

Dílčí cíl 3: Která změna mohla nejvíce ovlivnit rodiny jako příjemce dávky.

Výzkumný předpoklad

- v současné době má rodič větší svobodu při volbě výše dávky a doby pobírání

4.2 Použitá metoda

Kvalitativní výzkum vedle pozorování a rozhovoru používá i analýzu produktů, která člověk vytvořil. (Gavora, 2000) Při svém výzkumu použiji metodu analýzu dokumentů. Analýza dokumentů je metoda sběru dat, která představuje vyhledávání vhodných dokumentů, z nichž chceme získat informace o daném jevu. Je založena na jejich porozumění. Při práci s dokumenty je třeba zvážit, kdo je autorem dokumentu, co je obsahem dokumentu, čas vzniku a souvislosti mezi zkoumanými dokumenty.

4.3 Zkoumaný soubor

Za primární dokument budu považovat zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a všechny jeho novely týkající se právě rodičovského příspěvku. Ze všech novel za uplynulých dvacet let vyberu pouze ty, které se týkají paragrafů 30, 31 a 32 jmenovaného zákona. Sekundární dokumenty budou odborné publikace, důvodové zprávy a texty týkající se dané problematiky. Sestavím časovou osu, do které budou

všechny změny v rodičovském příspěvku zasazeny. Při kvalitativní analýze můžeme jev komplexně popsat včetně vlivů, které na zkoumaný jev působí.

V jednotlivých intervalech budu sledovat významnost změn a jejich vliv na dávku. Na základě této analýzy dokumentů se pokusím rekonstruovat rodičovský příspěvek v procesu jeho vývoje.

4.4 Průběh výzkumu

Abych dosáhla zvoleného cíle výzkumu, a to zmapovat transformaci dávky rodičovský příspěvek, byla zvolena metoda analýza dokumentů. Zvažovala jsem i metodu rozhovorů nebo dotazníků. Tyto metody by však nemohly úplně obsáhnout celý dvacetiletý vývoj této dávky. Klienti, pro které je tato dávka určena, jen těžko mohou posoudit transformaci této dávky v dlouhém období dvaceti let. Odpověď na otázku o vlivu této dávky na rodiny by také pomocí dotazníkového šetření nebyla zcela vypovídající. Záleží na zcela specifických očekáváních jednotlivých klientů od této dávky. Tato očekávání jsou odvozena od ekonomické a životní situace klienta, v níž se právě nachází. Jiné požadavky na rodičovský příspěvek má žadatel z úplné rodiny, jiné samoživitel. Také rodič, který se chce co nejrychleji vrátit do zaměstnání, má zcela rozdílné požadavky oproti klientovi, který byl před pobíráním dávky dlouhodobě nezaměstnaný nebo student. Z těchto důvodů jsem zvolila pouze analýzu dokumentů, a to jednotlivých novel zákona, tak jak šly v čase za sebou. Ve své práci se zaměřím na vývoj dávky a ne na subjektivní pocity klientů. Jak jsem již napsala, očekávání jednotlivých klientů jsou značně odlišná. Změna, která pro jednoho byla přínosem, mohla být pro jiného překážkou. Jde o velmi individuální názory, které jsou velmi těžko srovnatelné.

Z těchto důvodů jsem si zvolila kvalitativní výzkum, která má za cíl porozumět zvolené dávce a také ji popsat. Analýza dokumentů se mi v tomto případě zdá jako nejvhodnější metoda zkoumání.

Při svém výzkumu budu postupovat tak, že budu procházet všechny novely zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a zaměřím se na paragrafy týkající se právě rodičovského příspěvku. Každá novela bude nejprve stručně popsána. Podle zvolených časových intervalů jednotlivé novely zapíši do tabulky i se zachycením všech změn na dávce a účinnosti těchto změn. Tabulky jsem zvolila především pro lepší přehlednost.

5 Vznik dávky rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře vznikl ze zákona č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku, ve znění pozdějších předpisů. Zákon 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku platil od října roku 1990 do října 1995, kdy vstoupil v platnost zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Zákon 382/1990 Sb. upravoval podmínky nároku na dávku rodičovský příspěvek a délku pobírání dávky. Nárok na příspěvek měl rodič, jestliže osobně, celodenně a řádně pečuje alespoň o jedno dítě ve věku do tří let, nebo do sedmi let, jestliže je dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené a vyžaduje mimořádnou péči. Podmínka nároku byla též, že rodič a dítě mají trvalý pobyt na území ČR.

Příspěvek se poskytoval jen tehdy, jestliže rodič neměl v době péče o dítě nárok na mzdu, nebo jiný příjem z výdělečné činnosti, ani nepobíral peněžité dávky z nemocenského zabezpečení. (Sbírka zákonů č. 382/1990 Sb.) Příspěvek náležel, i když byl rodič zaměstnán nejvýše však dvě hodiny denně, nebo jeho příjem nepřesáhl bez odečtení daně 800 Kčs. Tato částka se zvýšila na 1000 Kčs a posléze až na 1800 Kčs. Jedině v případech, kdy se jednalo o rodiče ovdovělého, rozvedeného, nebo z jiných vážných důvodů žijícího samostatně, se nezkoumala výše výdělku při pobírání rodičovského příspěvku.

Výše rodičovského příspěvku při svém vzniku v roce 1990 byla 900 Kč za kalendářní měsíc. Bylo-li třeba stanovit výši dávky pouze pro část měsíce, byla částka počítána jako násobek 30 Kč za každý den měsíce, kdy dávka náležela. Od května 1993 se částka příspěvku zvýšila na 1200 Kčs. Od ledna 1994 byla částka zvýšena na hodnotu 1360 Kč měsíčně. Dále následovalo zvýšení na částku 1500 Kč a poslední změna byla na částku 1740 Kč.

Příspěvek se nevyplácel do ciziny. Rodičovský příspěvek nepodléhal dani z příjmů, a aby bylo zabráněno situaci, kdy by se rodina ocitla bez prostředků, nepodléhal příspěvek výkonu rozhodnutí nařízenému soudem nebo správním orgánem.

Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku byl novelizován zákonem č. 117/1992 Sb., dále pak nařízením vlády č. 154/1993 o zvýšení některých sociálních dávek a nařízením vlády o zvýšení rodičovského příspěvku a podpory při narození dítěte č. 143/1994. Zákon byl zrušen přijetím zákona o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb.

V programovém prohlášení první vlády Václava Klause ze dne 13. 7. 1992 se uvádí, že vláda předloží návrh zákonné úpravy poskytování tzv. státních sociálních dávek tak, aby se dosavadní plošný přístup změnil na diferencovaný s přihlédnutím k příjmové i majetkové situaci občana a jeho rodiny. Dále zde uvádí, že stát bude zajišťovat poskytování nezbytné podpory těm občanům, kteří se bez vlastního zavinění ocitnou v hmotné nebo sociální nouzi, kterou nejsou schopni řešit bez vnější pomoci. V tomto programovém prohlášení zazněla podmínka vzniku nového systému vyplácení dávek. Vznik zákona o státní sociální podpoře je spojen s prof. JUDr. Igorem Tomešem, CSc., který na počátku devadesátých let působil na ministerstvu práce a sociálních věcí jako náměstek ministra. Právě Tomeš uvádí, že zavedením rodičovského příspěvku jako rodinného příjmu rodiče (matky nebo otce) pečujícího o dítě, dochází ke zrovnoprávnění mateřství se zaměstnáním a ekonomickou činností (Tomeš. 2001). Další jméno spojené se vznikem zákona č. 117/1995 Sb. je ministr práce a sociálních věcí Ing. Jindřich Vodička.

5.1 Rodičovský příspěvek v letech 1995 – 1998

Vlády a vládní strany v letech 1995 – 1998.

Od 2. 7. 1992 do 4. 7. 1996 byla v čele státu vláda v ČR nazývaná první vláda Václava Klause. Vládní strany – ODS, KDS, ODA a KDU – ČSL.

Toto období je spojeno s přípravou zákona o státní sociální podpoře a s jeho schválením.

Od 4. 7. 1996 do 2. 1. 1998 to byla druhá vláda Václava Klause.

Vládní strany – ODS, ODA a KDU – ČSL.

Rodičovský příspěvek.

Rodičovský příspěvek se vyplácel od 1. října 1995. Nárok na dávku má rodič, který osobně celodenně a řádně pečuje alespoň o jedno dítě do čtyř let věku, nebo do sedmi let věku, jde-li o dítě, které je dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené. „Rodičovský příspěvek byl dávkou, která má umožnit rodiči osobně pečovat o dítě namísto výdělečné činnosti“ (Burdová, 1996 str. 85). Nárok na dávku měl rodič, který v době péče neměl v kalendářním měsíci nárok na příjem z výdělečné činnosti, ani nepobíral peněžité dávky nemocenského pojištění nahrazující příjem z této

činnosti, hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání nebo příspěvek náležící občanům se změněnou pracovní schopností v době jejich pracovní rehabilitace. (Zákon č. 117/1995 Sb.) Řádnou péčí se rozumí taková péče, která dostatečně zajišťuje potřeby dítěte a jeho fyzický i duševní rozvoj (Burdová, 1996).

Nárok na rodičovský příspěvek se vždy zkoumal v jednotlivých kalendářních měsících. Nezáleželo na tom, v kterém období byla mzda vyplacena, ale ke kterému období se vztahovala. Jednalo-li se o příjem ze závislé činnosti, nezkoumala se jeho výše pouze v případě, že výdělečná činnost nebyla sjednána na více jak dvě hodiny denně. Příjem ze závislé činnosti po odpočtu daně z příjmu fyzických osob, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění nesměl přesáhnout částku na osobní potřeby u tohoto rodiče. Dále na dávku neměl nárok rodič, který byl osoba samostatně výdělečně činná a v daný měsíc mu vznikla povinnost platit zálohu na pojistném na sociální zabezpečení, na důchodovém pojištění a na státní politiku zaměstnanosti.

Za další nevznikl nárok na rodičovský příspěvek v případě, že dítě bylo ze zdravotních důvodů v ústavní péči zdravotnického zařízení déle než tři měsíce. Za rodiče byla považována i osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů.

Celodenní osobní péče byla splněna, když dítě nebylo umístěno v jeslích, mateřské škole, nebo jiném obdobném zařízení pro děti předškolního věku. Výjimkou bylo, když dítě navštěvovalo léčebně rehabilitační zařízení, které nepřevyšuje čtyři hodiny denně a to jde-li o dítě dlouhodobě zdravotně postižené, nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené. Nešlo o celodenní osobní péči, jestliže rodič svěřoval dítě pravidelně na celý den jiným osobám například prarodičům. Splnění podmínky se vždy posuzovalo konkrétně u jednotlivých případů.

Výše rodičovského příspěvku od 1. října 1995 za kalendářní měsíc byl součin částky na osobní potřeby rodiče a koeficientu 1,1.

První změna v rodičovském příspěvku nastává od 1. ledna 1996, a to se vstupem platnosti nařízení vlády č. 281/1995 Sb., ze dne 15. listopadu 1995, kterým se zvyšují částky životního minima.

Další změna výše rodičovského příspěvku byla od 1. října 1996. Nařízení vlády č. 219/1996 Sb. ze dne 23. července 1996, kterým se zvyšují částky životního minima, nabylo účinnosti.

Změna od 1. července 1997: Nařízení vlády č. 123/1997 Sb. ze dne 14. května 1997, kterým se zvyšují částky životního minima.

Ve sledovaném období proběhla poslední změna rodičovského příspěvku, a to na základě přijetí zákona č. 242/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů ze dne 17. září 1997. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1998.

Změny ve výplatě rodičovského příspěvku od 1. ledna 1998 byly následující: nově byla ze zákona vypuštěna podmínka, která umožňovala nárok, kdy rodič pobírá příspěvek a zároveň je výdělečně činný a tato doba nepřesáhne dvě hodiny denně. Tato změna byla prosazena z důvodu častého zneužívání takovéto formy zaměstnávání, protože se zde nesledovala výše příjmů. Dále bylo určeno, aby osoba samostatně výdělečně činná pobírala dávku rodičovský příspěvek zálohově a následně se provedlo vyúčtování. Byla zavedena možnost, že dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek má možnost navštěvovat jesle nebo mateřskou školu, a to v rozsahu nejvýše tří kalendářních dnů v kalendářním měsíci. Tím bylo umožněno zajistit péči o dítě v době, kdy rodič potřebuje navštívit lékaře, úřad a podobně. V nové právní úpravě se také objevuje možnost, kdy oba rodiče jsou zdravotně postiženi, návštěva jeslí, nebo mateřské školy v rozsahu čtyř hodin denně. Nově byla zavedena změna, která se týkala odnětí dávky a to když rodič byl ze zdravotních důvodů v ústavní péči zdravotního zařízení déle než tři kalendářní měsíce. V neposlední řadě se upřesnil výpočet dávky pro případ souběhu dávky a peněžité pomoci v mateřství.

V daném období došlo u dávky rodičovský příspěvek třikrát ke zvýšení vyplácené částky a jednou ke změně podmínek pro přiznání a výplatu dávky.

Tabulka č. 1: Změny rodičovského příspěvku v období 1995 - 1998

Právní předpis	Účinnost	Výpočet dávky	Výše RodP zaopatřený / nezaopatřený rodič
Zákon č.117/1995 Sb.	1. 10. 1995	ŽM * 1,1	1848 / 1958
Nářízení vlády č. 281/1995 Sb.	1. 1. 1996	ŽM * 1,1	1980 / 2090
Nářízení vlády č. 219/1996 Sb.	1. 10.1996	ŽM * 1,1	2112 / 2233
Nářízení vlády č. 123/1997 Sb.	1. 7. 1997	ŽM * 1,1	2222 / 2343
Zákon č. 242/1997 Sb.	1. 1. 1998	ŽM * 1,1	2222 / 2343

5.2 Rodičovský příspěvek v letech 1998 – 2006

Vlády a vládní strany v letech 1998 – 2006

Od 2. ledna 1998 do 22. července 1998 - tzv. úřednická vláda nestraníků. Předseda vlády Josef Tošovský.

Dne 23. února 1998 schváleno nařízení vlády č. 42/1998 Sb., kterým se zvyšují částky životního minima.

Od 22. července 1998 do 15. července 2002 vláda Miloše Zemana. Vládní strana ČSSD.

Od 15. července 2002 do 4. srpna 2004 vláda Vladimíra Špidly. Vládní strany ČSSD, US – DEU, KDU – ČSL.

Od 4. srpna 2004 do 25. dubna 2005 vláda Stanislava Grose. Vládní strany ČSSD, US – DEU, KDU – ČSL.

Od 25. dubna 2005 do 4. září 2006 vláda Jiřího Paroubka. Vládní strany ČSSD, US – DEU, KDU – ČSL.

Rodičovský příspěvek.

Změny ve výplatě rodičovského příspěvku ve sledovaném období byly následující. Od 1. dubna 1998 na základě nabytí účinnosti nařízení vlády č. 42/1998 Sb. ze dne 23. února 1998, kterým se zvyšují částky životního minima, se opět zvýšila částka rodičovského příspěvku.

Další změna rodičovského příspěvku, a to jeho zvýšení, proběhlo od 1. 4. 2000. Vešlo v platnost nařízení vlády z 8. března 2000 č. 56/2000 Sb., o zvýšení částky životního minima.

Od 1. ledna 2001 vešel v platnost zákon č. 155/2000 Sb., kterým se mění §30 a doplňuje se odstavec 10, zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Zde se uvádí, že rodičovský příspěvek rodiči nenáleží, jestliže v rodině druhý z rodičů má nárok po celý kalendářní měsíc na peněžitou pomoc v mateřství nebo peněžitou pomoc poskytovanou podle předpisů nemocenského pojištění, a to v době ode dne narození dítěte. (Zákon č. 155/2000 Sb.) V důvodové zprávě k tomuto zákonu se uvádí, že tímto způsobem je zajišťován jeden z principů sociální podpory, že v rodině má přednost poskytování

dávek nemocenského pojištění. A dále, že z důvodu péče o dítě v rodině nelze poskytovat více stejných nebo obdobných dávek sloužících ke stejnému účelu. (Důvodová zpráva 155/2000 Sb.)

Přijetím zákona č. 492/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony. Došlo opět ke změně podmínek pro výplatu dávky. Zákon nabyl účinnosti od 1. ledna 2001. Do §30, zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře byl vložen nový odstavec upravující možnost, kdy se rodičovský příspěvek vyplácí zálohově a po uplynutí zdaňovacího období se nárok znovu posoudí. Pro zúčtování rodičovského příspěvku byl rodič povinen nejpozději do 30. června kalendářního roku následujícího po kalendářním roce, za které se podávalo daňové přiznání, předložit potvrzení o příjmu z výdělečné činnosti. V případě, že byl rodiči vyplacen rodičovský příspěvek zálohově a na základě zúčtování bylo zjištěno, že rodič měl příjmy vyšší, než byla částka na osobní potřeby rodiče, byl rodič povinen vrátit okresnímu úřadu vyplacené částky rodičovského příspěvku, které mu nenáležely. Podmínka návštěvy jeslí nebo mateřské školy v rozsahu tří kalendářních dnů v kalendářním měsíci a další omezení návštěvy předškolního zařízení zdravotně postiženého dítěte zůstávají nezměněny.

Přijetím zákona č. 271/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, opět dochází ke změně dávky rodičovský příspěvek. Zákon byl přijat dne 10. července 2001 s účinností od 1. 7. 2001. V § 30 odst. 3 se mění podmínka nároku. Zákon uvádí, že vykonává-li rodič výdělečnou činnost uvedenou v § 10 odst. 1 písm. a), má nárok na výplatu rodičovského příspěvku, jen jestliže příjem z této výdělečné činnosti nepřesáhne v kalendářním měsíci po odpočtu daně z příjmů fyzických osob, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění 1,5 násobek částky na osobní potřeby u tohoto rodiče. (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění zákona č. 271/2001 Sb.) Touto změnou dochází k zvýšení částky, kterou si rodič pečující o dítě může při pobírání rodičovského příspěvku vydělat. V důvodové zprávě k tomuto zákonu se uvádí, že změna měla podpořit zvýšení příjmů rodiny na základě výdělečné činnosti rodiče pečujícího o dítě, a to bez ztráty nároku na rodičovský příspěvek (Důvodová zpráva zákon č. 271/2001 Sb.). Dalším záměrem této změny bylo umožnit ženám skloubit péči o dítě s udržením kvalifikace a zároveň podporovat rodiče, aby se zapojil do zvyšování životní úrovně rodiny. Toto opatření

podporovala další změna, kterou přinesl tento zákon, a to v §30 odst. 7 písm. a), kdy byla upravena návštěva jeslí a mateřské školy ze tří dnů na pět dnů návštěvy v kalendářním měsíci.

K dalšímu zvýšení dávky rodičovský příspěvek dochází také od 1. října 2001. Na základě nařízení vlády č. 333/2001 Sb. ze dne 5. září 2001, kterým se zvyšují částky životního minima, se zvyšuje příspěvek na částky 2695 Kč u nezaopatřeného rodiče a 2552 Kč u zaopatřeného. Výpočet zůstal stejný jako v předchozích letech, a to součin částky na osobní potřeby rodiče a koeficientu 1,1.

Další změna se týkala všech dávek. S účinností od 1. ledna 2003 začal platit zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů. Výplatu dávek od 1. ledna 2003 zabezpečovaly obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

Přijetím zákona č. 125/2003 Sb. ze dne 2. dubna 2003, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů dochází jen k drobným změnám na dávce rodičovský příspěvek, a to především v upřesnění podmínek při vracení přeplatku na rodičovském příspěvku.

Zákon č. 453/2003 Sb. ze dne 6. listopadu 2003, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. S účinností zákona od 1. ledna 2004 došlo k zásadní změně v rodičovském příspěvku. Byla povolena neomezená výdělečná činnost rodiči pobírající rodičovský příspěvek. Toto opatření vedlo k prohloubení možnosti poživatele rodičovského příspěvku přispět ke zvýšení životní úrovně rodiny. K další změně dochází, že nárok na dávku vzniká pouze za předpokladu, že podmínky jsou splněny po celý kalendářní měsíc. Toto neplatí při začátku a konci výplaty dávky.

Dne 1. 5. 2004 s účinností zákona č. 237/2003 Sb., dochází ke změně výše rodičovského příspěvku a to v důsledku nového výpočtu dávky. Od 1. 5. 2004 se měsíční dávka počítá jako součin částky na osobní potřeby rodiče, který má na rodičovský příspěvek nárok, a koeficientu 1,54. Částka byla zvýšena u zaopatřeného rodiče na částku 3573 Kč a u nezaopatřeného rodiče na částku 3773 Kč.

Nařízení vlády č. 664/2004 ze dne 15. prosince 2004 se zvýšily částky životního minima. Tímto opět došlo ke zvýšení měsíční částky rodičovského příspěvku.

Zákonem č. 204/2005 Sb., ze dne 3. května 2005, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů se opět od 1. ledna 2006 mění rodičovský příspěvek. Tentokrát dochází ke změně v §30 a to k takové, že dítě, které dovršilo 3 let, smí navštěvovat mateřskou školku nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Při nesplnění této podmínky se dávka odnímá. V důvodové zprávě k tomuto zákonu bylo uvedeno, že tato úprava má pomoci matkám při hledání zaměstnání. Omezení na pět dnů v měsíci bylo velmi kritizováno rodiči, ale také odbornou veřejností. Z pedagogického hlediska neměla docházka dítěte do mateřské školy pouze na pět dnů v měsíci žádný význam.

Nařízením vlády č. 505/2005 ze dne 7. prosince 2005 opět dochází ke zvýšení částek životního minima. Toto nařízení nabylo účinnosti dnem 1. ledna 2006.

Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách s účinností od 1. dubna 2006 říká, že rodičovský příspěvek nenáleží tehdy, jestliže dítěti, o které se pečuje, byl podle zvláštního právního předpisu přiznán příspěvek na péči ve výši podle stupně II (středně těžká závislost) nebo stupně III (těžká závislost) anebo stupně IV (úplná závislost).

Zákon č. 112/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi. Zmizel násobek částky na osobní potřebu rodiče a koeficient. §32 nově upravuje výši rodičovského příspěvku, a to na částku odpovídající 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu za kalendářní rok, který o 2 roky předchází kalendářnímu roku, v němž se rodičovský příspěvek poskytuje. Příjmy rodiče nebyly sledovány. Rodič mohl vykonávat výdělečnou činnost, zajistil-li péči o dítě jinou zletilou osobou. Návštěva mateřské školy nebo jiného obdobného zařízení byla řešena do tří let věku maximálně 5 dnů v kalendářním měsíci a od tří let věku nejvýše 4 hodiny denně. Účinnost tohoto zákona byla od 1. 1. 2007.

Ve sledovaném období došlo u rodičovského příspěvku sedmkrát ke zvýšení vyplácené částky a desetkrát ke změně podmínek pro přiznání a výplatu dávky.

Tabulka č. 2: Změny rodičovského příspěvku v období 1998 - 2006

Právní předpis	Účinnost	Výpočet dávky	Výše RodP zaopatřený / nezaopatřený rodič
Nářízení vlády č. 42/1998	1.4.1998	ŽM * 1,1	2343 / 2475
Nářízení vlády č. 56/2000	1.4. 2000	ŽM * 1,1	2409 / 2541
Zákon č. 155/2000	1.1. 2001	ŽM * 1,1	2409 / 2541
Zákon č. 492/2000	1.1. 2001	ŽM * 1,1	2409 / 2541
Nářízení vlády č. 333/2001	1.10. 2001	ŽM * 1,1	2552 / 2695
Zákon č. 271/2001	1.1. 2002	ŽM * 1,1	2552 / 2695
Zákon č. 320/2002	1.1. 2003	ŽM * 1,1	2552 / 2695
Zákon č. 125/2003	1.6. 2003	ŽM * 1,1	2552 / 2695
Zákon č. 453/2003	1.1. 2004	ŽM * 1,1	2552 / 2695
Zákon č. 237/2004	1.5. 2004	ŽM * 1,54	3573 / 3773
Nářízení vlády č. 664/2004	1.1. 2005	ŽM * 1,54	3635 / 3835
Zákon č. 204/2005	1.1. 2006	ŽM * 1,54	3696 / 3897
Nářízení vlády č. 505/2005			
Zákon č. 109/2006	1.7. 2006	ŽM * 1,54	3696 / 3897
Zákon č. 112/2006	1. 1. 2007	40% prům. měs. mzdy	7582

5.3 Rodičovský příspěvek v letech 2006 – 2009

Vlády a vládní strany v letech 2006 – 2009

Od 4. září 2006 do 9. ledna 2007 první vláda Mirka Topolánka. Menšinová vláda ODS – vládě nebyla vyslovena důvěra.

Od 9. ledna. 2007 do 24. března 2009 druhá vláda Mirka Topolánka.

Koalice ODS+ KDU-ČSL+SZ – vládě byla dne 24. března 2009 vyslovena Poslaneckou sněmovnou nedůvěra.

Rodičovský příspěvek.

Změny rodičovského příspěvku ve sledovaném období proběhly následovně. Přijetím zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů dochází k velkým změnám. Novela spočívá v odstranění vazby výše dávky na životní minimum. Stanovení úrovně dávek absolutními částkami se zamezilo automatické valorizaci těchto dávek. Jak se uvádí v důvodové zprávě k zákonu č. 261/2007 Sb., těmito mechanismy má dojít ke snížení mandatorních výdajů státního rozpočtu. K největším změnám dochází u rodičovského příspěvku, který je koncipován ve vícerychlostní struktuře čerpání a ve třech výměrách stanovených v pevných částkách, a to

- zvýšené (jeden a půl násobek základní výměry) 11 400 Kč,
- základní 7 600 Kč,
- snížené (polovina základní výměry) 3 800 Kč.

1. rychlejší čerpání rodičovského příspěvku – po peněžité pomoci v mateřství, peněžité pomoci nebo nemocenském poskytnutém v souvislosti s porodem náleží rodičovský příspěvek ve zvýšené výměře do 24 měsíců věku dítěte,
2. klasické čerpání rodičovského příspěvku - po PPM náleží rodičovský příspěvek v základní výměře do 36 měsíců věku dítěte,
3. pomalejší čerpání rodičovského příspěvku - po PPM nebo od narození dítěte náleží rodičovský příspěvek v základní výměře do 21 měsíců věku dítěte a dále ve snížené výměře do 48 měsíců věku dítěte. Sem spadají všichni, kdo neměli splněnu podmínku potřebného rozsahu účasti na nemocenském pojištění.

Rodičovský příspěvek se vztahuje vždy k nejmladšímu dítěti v rodině. Vybraná možnost čerpání je nezměnitelná a nejde uplatňovat zpětně (a to ani při střídání rodičů v pobírání rodičovského příspěvku). Rodič, který nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství, automaticky pobírá rodičovský příspěvek od narození dítěte v režimu pomalejšího čerpání dávky. (Důvodová zpráva, 261/2007). O rychlejší čerpání mohl požádat rodič, pokud výše jeho PPM přesáhla 380 Kč za kalendářní den a pokud provedl rozhodnutí pro rychlejší čerpání rodičovského příspěvku nejpozději při dosažení 22 (31 týdnů v případě, že se narodily současně dvě nebo více dětí) týdnů života dítěte. V takovém případě náleží rodičovský příspěvek ve zvýšené výměře (tj. 11 400 Kč). Jak uvádí Burdová, možnost výplaty nejvyšší dávky je odvozena

od předchozího příjmu (Burdová, 2008). V ostatních případech se rodič musí v 18 měsících věku dítěte rozhodnout pro klasické nebo pomalejší čerpání rodičovského příspěvku.

U zdravotně postižených dětí náležel příspěvek v základní výměře do sedmi let věku. Změna nastala i v návštěvě mateřské školy. Podmínka pěti dnů do tří let věku dítěte zůstala nezměněna. Dále u dětí nad tři roky přibyla ještě možnost návštěvy mateřské školky na čtyři hodiny denně nebo na pět kalendářních dnů v měsíci.

Zákon č. 585/2006 Sb., kterým se mění některé zákony, upravuje § 32. Dochází k upřesnění souběhu pobírání rodičovského příspěvku a příspěvku na péči. Rodičovský příspěvek se v takovém případě snižuje na polovinu. Toto je platné od 1. 1. 2007.

Další změna ve sledovaném období je změna na základě zákona č. 239/2008 Sb., kterým se mění některé zákony související s registrovaným partnerstvím. Tím došlo pouze k nepatrné změně v §31. Další změna nastává od 1. 1. 2009, a to přijetím zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o nemocenském pojištění č. 189/2006 Sb.

Další změna zákona č. 117/1995 Sb., ve znění zákona č. 414/2008 Sb. upravuje pobírání rodičovského příspěvku na dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené. Upravuje podmínky pobírání rodičovského příspěvku do 7 let věku dítěte, dále do 10 let věku dítěte a do 15 let věku dítěte, za předpokladu, že dítěti nenáleží příspěvek na péči. Upřesňuje se návštěva takového dítěte v mateřské škole nebo speciální škole, a to ze 4 hodin denně na 6 hodin denně. Část novely je platná od 1. 1. 2009 a část po 31. 12. 2009.

V daném období došlo u dávky rodičovský příspěvek ke čtyřem změnám.

Tabulka č. 3: Změny rodičovského příspěvku v období 2006 - 2009

Právní předpis	Účinnost	Výpočet dávky	Výše RodP
Zákon č. 585/2006	31. 12. 2006	40% prům. měs. mzdy	7582
Zákon č. 261/2007	1. 1. 2008	Pevná částka	3800/7600/11400
Zákon č. 239/2008	1. 7. 2008	Pevná částka	3800/7600/11400
Zákon č. 414/2008	1. 1. 2009	Pevná částka	3800/7600/11400

5.4 Rodičovský příspěvek v letech 2009 - 2010

Vlády a vládní strany v letech 2009 - 2010

Od 8. 5. 2009 do 13. 7. 2010 úřednická vláda. Předseda vlády Jan Fischer. Vláda tvořena nestraníky.

Rodičovský příspěvek

Ve sledovaném období nedošlo k žádné změně dávky rodičovský příspěvek.

5.5 Rodičovský příspěvek v letech 2010 – 2013

Vlády a vládní strany v letech 2010 – 2013

Od 13. 7. 2010 do 10. 7. 2013 vláda Petra Nečase.

Vládní strany – ODS, TOP 09, Věci veřejné. Dne 17. 4. 2012 došlo ke změně vládních stran. Strava Věci veřejné byla nahrazena stranou LIDEM (liberální demokraté).

Dne 17. 6. 2013 podal Petr Nečas demisi.

Rodičovský příspěvek

První změna ve sledovaném období nastala přijetím zákona č. 347/2010 Sb., zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí s účinností od 1. 1. 2011. Při pomalejší variantě pobírání rodičovského příspěvku se zkracuje doba pobírání 7600 Kč z 21 měsíců na 9 měsíců. Poté je výše dávky do čtyř let věku dítěte 3600 Kč. Zákon je zrušen od 1. 1. 2012 předpisem č. 80/2011 Sb., nález Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2011.

Přijetím zákona č. 364/2011 Sb. zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí, ponechává v platnosti změny rodičovského příspěvku platné od 1. 1. 2011 i po 1. 1. 2012.

K velké změně v dávce rodičovský příspěvek dochází přijetím zákona č. 366/2011 Sb., který platí od 1. 1. 2012. Změna § 30 upravuje výplatu dávky maximálně do 4 let věku dítěte. Celková částka rodičovského příspěvku na nejmladší dítě v rodině je stanovena na 220 000 Kč. Pro stanovení nároku a výše rodičovského příspěvku je rozhodující výše

denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem. Výše měsíční dávky se může pohybovat od 50 Kč do 11500 Kč měsíčně, v závislosti na vyměřovacím základu vyměřeným matce nebo otci dítěte. Výše dávky lze měnit každé tři měsíce. Burdová říká: „*pokud ani jeden z rodičů nesplnil ke dni narození dítěte podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství, možnost volby výše, a tím i doby pobírání dávky nemá*“ (Burdová, 2012, str. 8). V takovém případě, kdy nelze vyměřovací základ stanovit, nemůže být provedena volba a dávka je vyplácena do devíti měsíců věku dítěte ve výši 7800 Kč a dále ve výši 3600 Kč do vyčerpání celkové částky 220000 Kč. Další významná úprava se týká §31. Návštěva předškolního zařízení se nesleduje u dětí starších dvou let. Rodičovský příspěvek nenáleží, jestliže na dítě je vyplácen příspěvek na péči.

K další změně dochází ode dne 1. 12. 2012 přijetím zákona č. 331/2012 Sb. Zde je zrušena podmínka, že rodičovský příspěvek nenáleží dítěti, pobírá-li příspěvek na péči.

Ve sledovaném období došlo u dávky rodičovský příspěvek k 4 změnám.

Tabulka č. 4: Změny rodičovského příspěvku v období 2010 – 2013

Právní předpis	Účinnost	Výpočet dávky	Výše RodP
Zákon č. 347/2010	1.1.2011	Pevná částka	3800/7600/11400
Zákon č. 364/2011	1.1.2012	Pevná částka	3800/7600/11400
Zákon č. 366/2011	1.1.2012	Volba	50 - 11500 celková výše 220000
Zákon č. 331/2012	1.12.2012	Volba	50 - 11500 celková výše 220000

5.6 Současná podoba rodičovského příspěvku

Vlády a vládní strany v letech 2013 – 2014

Od 10. 7. 2013 do 29. 1. 2014 tzv. úřednická vláda Jiřího Rusnoka. Vládě nebyla nikdy vyslovena důvěra.

Od 29. 1. 2014 vláda Bohuslava Sobotky.

Vládní strany – ČSSD, ANO 2011, KDU – ČSL.

Rodičovský příspěvek

Ve sledovaném období nedošlo u dávky rodičovský příspěvek k žádné změně. K 31. 12. 2014 stále platí, že nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který osobně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Nárok trvá nejdéle do čtyř let věku tohoto dítěte a to nejdéle do doby, kdy je vyplacena celková částka 220 000 Kč.

§30 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře popisuje základní podmínky pro stanovení nároku a výše dávky. Zde je rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem. Otcí se vypočte výše denního vyměřovacího základu ke dni vzniku sociální události, to je narození dítěte, obdobně jako matce. Nelze-li ani jednomu z rodičů stanovit výši denního vyměřovacího základu, nemůže volit výši dávky, a ta je vyplácena v pevných částkách určených zákonem a to 7600 Kč do konce devátého měsíce věku dítěte a dále 3800 Kč do vyčerpání částky 220 000 Kč nebo do 4 let věku dítěte.

Nárok na rodičovský příspěvek vznikne jen v případě, že péče o dítě trvá po celý kalendářní měsíc. V zákoně jsou vyjmenovány případy, kdy se tato podmínka nevyžaduje.

§ 31 upravuje další podmínky nároku na dávku, a to trvalý pobyt. Dále pak kdo je zákonem chápán jako rodič pro účely rodičovského příspěvku. Je to též osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Dále jsou v §31 vyjmenovány všechny podmínky celodenní péče o dítě, a to především návštěva jeslí, mateřské školy a obdobných zařízení. Docházka do těchto zařízení se sleduje pouze do dvou let věku dítěte.

5.7 Shrnutí výzkumné části

Ve svém výzkumném šetření jsem se zaměřila na jednu z dávek státní sociální podpory, a to na rodičovský příspěvek. Tuto dávku jsem sledovala od jejího vzniku v roce 1995 přijetím zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře až do 31. 12. 2014.

Sledované období skoro dvaceti let jsem rozdělila na časové úseky podle doby působnosti vlád, které mají vždy vliv na utváření zákonů.

Dílčí cíl 1: Jak se proměnil rodičovský příspěvek v průběhu dvaceti let.

Dávka rodičovský příspěvek se za dobu své existence od roku 1995 do 31. 12. 2014 dočkala celkem 27 změn, a to jak změn týkajících se podmínek nároku na dávku, tak i změny výše dávky vlivem změny výše životního minima nebo stanovením pevných částek pro dávku. Při vzniku dávky v roce 1995 bylo sledováno zajištění celodenní řádné péče o dítě. Návštěva jeslí, mateřské školy nebo jiného zařízení nebyla povolena. Dále byla důsledně kontrolována délka výdělečné činnosti, která nesměla přesáhnout dvě hodiny denně. Při svém vzniku měla dávka jednoznačně za úkol zcela nahradit příjem z výdělečné činnosti rodiči, který se celodenně, řádně stará o dítě, které nenavštěvuje jesle nebo školku.

K zásadní změně došlo od 1. ledna 2004. Rodič může vykonávat neomezeně výdělečnou činnost a přitom pobírat rodičovský příspěvek.

V roce 1995 výše vyplácené dávky dosahovala 1,1 násobku částky životního minima. Od výše životního minima se dávky odvíjela až do konce roku 2006. Dále pak výše dávky byla stanovena jako 40% průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství v předchozím roce. Od roku 2008 je výše dávky stanovena pevnými částkami. Ti rodiče, kterým vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství, si mohou výši i dobu pobírání dávky volit. Volbu bylo možno provést pouze jednou a nešla změnit. Ještě k většímu uvolnění ve výplatě dávky dochází od roku 2012, kdy je stanovena celková výše rodičovského příspěvku a to 220 000 Kč. Oproti předchozím letům zde došlo ke snížení celkového množství peněz na jedno dítě. Výhodou je, že rodiče si mohou volit libovolnou částku až do výše 11 500 Kč měsíčně. Rozhodující je opět výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem. Maximální délka výplaty rodičovského příspěvku byla upravena do čtyř let věku dítěte.

Důsledkem novel zákona došlo nejprve k umožnění návštěvy dítěte v jeslích nebo v mateřské škole a to nejprve na tři dny v měsíci a poté dokonce až na pět dnů v měsíci nebo na čtyři hodiny denně. Poslední změna v této problematice nastává od 1. 1. 2012, kdy se sleduje návštěva jeslí nebo mateřské školy u dětí mladších dvou let, která nesmí přesáhnout 46 hodin v měsíci. U dětí starších dvou let již žádné omezení v návštěvě těchto zařízení není.

Výzkumný předpoklad, zda došlo k odklonu od původní myšlenky dávky, se potvrdil. Dávka měla zabezpečit rodiče pouze po dobu, kdy nemohl vykonávat výdělečnou činnost z důvodu péče o dítě. V současnosti již tato podmínka ze zákona zcela vymizela a dávka je vyplácena plošně, bez sledování výše výdělku, či doby zaměstnání rodiče.

Výzkumný předpoklad, zda došlo ke zmírnění pravidel pro přiznání dávky, se potvrdil. Jak jsem již uvedla, nesledují se příjmy žadatele o dávku a dále se od dvou let věku dítěte nesleduje návštěva jeslí, mateřské školy nebo obdobného zařízení.

Dílčí cíl 2: Které sledované období přineslo nejvýznamnější změny ve výplatě dávky.

Ve svém výzkumném šetření jsem popsala jednotlivá časová období v závislosti na vládních stranách.

Tabulka č. 5: Zásadní změny rodičovského příspěvku v návaznosti na vládní stravy.

Vládní strany	Období	Zásadní změna dávky
ODS, KDS, ODA, KDU – ČSL	1995 - 1998	Schválení systému dávek SSP. Výše RP odvozena od životního minima.
ČSSD, US – DEU, KDU – ČSL	1998 - 2006	Výše RP pevná částka odvozena od průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře. Nesleduje se výše výdělku rodiče.
ODS, KDU – ČSL, SZ	2006 - 2009	Čerpání RP rozděleno na tři varianty. Pro některé rodiče možnost volby.
Úřednická vláda	2009 - 2010	Beze změny
ODS, TOP 09, VV	2010 - 2013	Stanovení celkové výše dávky 220000 Kč a větší možnost volby v jednotlivých měsících. Návštěva předškolního zařízení se sleduje pouze do dvou let věku dítěte. Celková doba pobírání maximálně do čtyř let věku dítěte.
Úřednická vláda	2013 - 2014	Beze změny
ČSSD, ANO 2011, KDU – ČSL	2014	Beze změny

Výzkumný předpoklad, zda každá vláda novelizovala dávku rodičovský příspěvek, se nepotvrdil. Úřednické vlády neprovedly žádnou změnu dávky a zatím ani současná vláda žádnou změnu nemá.

Dílčí cíl 3: Která změna mohla nejvíce ovlivnit rodiny jako příjemce dávky

Výzkumný předpoklad, že v současné době má rodič větší svobodu při volbě výše dávky a doby pobírání, se potvrdil. Při vzniku dávky v roce 1995 existovala pouze jedna výše dávky, kterou nebylo možno měnit. Nárok na výplatu dávky byl závislý na výdělečné činnosti rodiče a také na návštěvě jeslí nebo mateřské školy po celou dobu pobírání rodičovského příspěvku. Jestliže rodič některou s těchto podmínek v některém měsíci nesplnil, byla mu dávka odebrána. V současné době po celou dobu pobírání rodičovského příspěvku může rodič vykonávat výdělečnou činnost. Také podmínka návštěvy předškolních zařízení je zmírněna. V současné době celkovou výší 220 000 Kč si může rodič rozdělit do měsíčních dávek od 50 Kč až do 11 500 Kč. Jak jsem již uvedla, jedinou podmínkou pro možnost volby je stanovení výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem. Je zde dále možnost volbu měnit, a to každé tři měsíce, až do vyčerpání celkové částky nebo dosažení čtyř let věku dítěte. Pouze rodič, kterému nelze stanovit denní vyměřovací základ, tuto možnost volby nemá. V návaznosti na zmírnění podmínek pro nárok na dávku rodič dávku nevyčerpá pouze v několika případech, a to především tehdy, když se nejmladším dítětem v rodině stane jiné dítě. Platí, že rodičovský příspěvek je pobírán vždy jen na nejmladší dítě v rodině.

Z předchozího textu tedy vyplývá, že ve výplatě dávky rodičovský příspěvek došlo ke dvěma zásadním změnám. Zaprvé přijetím zákona č. 453/2003 Sb., kdy došlo ke zrušení omezení výdělečné činnosti a pobírání dávky. Zadruhé přijetím zákona č. 366/2011 Sb., kdy došlo k několika závažným změnám jako stanovení celkové výše dávky, možnost volby měsíční výše dávky a sledování docházky dítěte do předškolního zařízení pouze do dvou let věku dítěte.

Jak je uvedeno v dokumentu *Analýza vývoje hmotné podpory rodin formou nepojistných sociálních dávek* vypracovaném Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí a Národním centrem sociálních studií z prosince 2013 *„Podstatným problémem ovšem je, že v České republice v zásadě chybí deklarace strategických cílů rodinné*

politiky. " Dále se v dokumentu uvádí, že: „dílní změny dávek bez racionálního věcného pozadí a významných důsledků jen zneklidňují sociální prostředí rodin." (Str. 131). Dalším faktem, který je uveden v dokumentu, je zjištění, že od roku 2005 se dávka stala jednoznačně finančně nejnákladnější dávkou celého systému státní sociální podpory.

Tabulka č. 6: Přehled výdajů na dávku rodičovský příspěvek a počet vyplacených dávek v jednotlivých letech.

Sledovaný rok	Výdaje na dávku státní sociální podpory rodičovský příspěvek v mil. Kč	Počet vyplacených dávek za rok dle Českého statistického úřadu
1996	7 354	ČSÚ neuvádí
1997	7 612	ČSÚ neuvádí
1998	7 780	ČSÚ neuvádí
1999	7 718	ČSÚ neuvádí
2000	7 691	ČSÚ neuvádí
2001	7 701	ČSÚ neuvádí
2002	8 022	ČSÚ neuvádí
2003	7 964	ČSÚ neuvádí
2004	10 425	ČSÚ neuvádí
2005	12 627	3 511 655
2006	13 525	3 697 536
2007	28 690	4 067 372
2008	28 294	4 290 903
2009	28 585	3 975 701
2010	27 721	4 044 670
2011	25 705	3 890 251
2012	25 031	3 700 352
2013	24 336	3 534 335

Zdroj: Český statistický úřad, zpracování vlastní.

Závěr

Za téma své bakalářské práce jsem si vybrala jednu z dávek státní sociální podpory, a to dávku rodičovský příspěvek. Dávku jsem sledovala od jejího vzniku v roce 1995, ale je samozřejmé, že jsme zkoumala i období před vznikem zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Toto období jsem popsala v teoretické části především z důvodu dokreslení celkové situace ve společnosti před vznikem již jmenovaného zákona. Při svém výzkumném šetření jsem se zaměřila především na množství a významnost změn této dávky a souvislostí, které těmto změnám předcházely, především vlivem politických změn v naší zemi. Sledované období jsem rozdělila do šesti kapitol podle změn vládních stran. Na základě tohoto rozdělení jsem sledovala změny v sociální politice, které se odrazily na koncepci dávky v jednotlivých obdobích.

Při svém výzkumu jsem došla k závěru, že všechny změny dávky rodičovský příspěvek se udály na pozadí změn v sociální politice jednotlivých vládních stran, které měly vliv na utváření a formování celého systému dávek. Zkoumaná dávka rodičovský příspěvek prošla od svého vzniku celkem 27 změnami. Tyto změny se týkaly jak celkové změny koncepce této dávky, tak pouze zvýšení vyplácené částky, a to v důsledku zvýšení životního minima, od kterého se dávka v některých letech odvíjela. Sledování a popsání těchto změn bylo v některých sledovaných obdobích velmi obtížné. Novelty zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, které se týkaly rodičovského příspěvku, následovaly velmi rychle za sebou. V některých letech docházelo k souběhu platnosti několika novel zároveň. Při své práci jsem proto využila jak sledování těchto novel, tak i své osobní zkušenosti jakožto zaměstnance úřadu, který tuto dávku vyplácí.

Je velmi těžké hodnotit celkový vývoj dávky. Ve své práci jsem se snažila nejen o zmapování vývoje dávky, ale i o alespoň částečné popsání důvodů změn, a to především za použití důvodových zpráv k jednotlivým novelám zákonů. Z výzkumného šetření vyplývá, že nejzásadnější změny se udály v letech 1998 – 2006 za vlády ČSSD. Při nároku na dávku se nesleduje další příjem žadatele. Došlo ke zmírnění podmínky celodenní péče. Dávka se již neodvíjí od životního minima, ale od průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře, čímž došlo ke zvýšení dávky. Viz též tabulka č. 2.

Ve sledovaném období 2010 – 2013 za vlády ODS došlo přijetím zákona č. 366/2011 Sb., k poslední velké změně rodičovského příspěvku. Je stanovena celková

výše dávky na 220 000 Kč. Velká tolerance při volbě měsíční výše dávky. Je zásadně zmírněna podmínka celodenní řádné péče o dítě.

Osobně se domnívám, že původní myšlenka dávky, která navazovala na zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku byla správná. Zde se uvádělo zabezpečit rodiče dítěte při celodenní řádné péči o toto dítě, a to v případě, kdy rodič nemůže vykonávat z důvodů této péče své povolání. Toto zabezpečení trvalo do tří let věku dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené do sedmi let věku. Přijetím zákona o státní sociální podpoře se péče o dítě prodloužila do čtyř let věku u zdravého dítěte. Od roku 1995 dochází u dávky rodičovský příspěvek k postupnému zmírňování podmínek nároku na dávku. Jde především o zmírnění podmínky výdělku při pobírání dávky a dále o zmírnění podmínky celodenní řádné péče. V současné době se výdělek osoby, která o dítě pečuje a zároveň pobírá rodičovský příspěvek, nesleduje. Celodenní péče se sleduje jen do dvou let věku dítěte. Uvědomuji si, že kontrola podmínek nároku byla velmi složitá a administrativně náročná. Dále si také si uvědomuji obtížnost návratu do zaměstnání po mateřské dovolené. Současné podmínky nároku na dávku jsou velmi benevolentní. Při svém výzkumu jsem hledala studie nebo dokumenty týkající se otázky, kolik osob pobírá rodičovský příspěvek a zároveň pracuje. Takto zpracované téma jsem nenašla ani na stránkách ministerstva práce a sociálních věcí, ani na stránkách Českého statistického úřadu. Myslím si, že by bylo velmi zajímavé toto číslo zjistit. Jak je uvedeno v tabulce č. 6, na dávku odchází se státního rozpočtu nemalé finanční prostředky. Návratem k původní myšlence dávky, tj. k adresnosti, by bylo možno ušetřit finanční prostředky, které by v sociální oblasti mohly být využity jinak.

Sledování a popsání dávky rodičovský příspěvek od roku 1995 bylo velmi zajímavé. Dávka prošla změnami, které z ní udělaly zcela novou dávku. Velké množství změn ve výplatě dávky může velmi znejistit mladé rodiny při plánování rodičovství. Budoucí vývoj dávky si neodvážuji odhadnout.

Literatura

Monografie:

BURDOVÁ, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu. 2.*, přeprac. vyd. Ostrava: Sagit, 1996, 159 s. A5. ISBN 80-857-8982-5.

BURDOVÁ, Eva. *Státní sociální podpora s komentářem k 1.5.2007*, vyb. ANAG 2007, 206 s. A5 ISBN 978-80-7263-402-6.

BŘESKÁ, Naděžda, Eva BURDOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady. 12. aktualiz. a dopl. vydání.* Olomouc: ANAG, 2008, 223 s. ISBN 978-807-2634-675.

BŘESKÁ, Naděžda, Eva BURDOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady. 14. aktualiz. vydání.* Olomouc: ANAG, 2012, 222 s. ISBN 978-80-7263-739-3.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 4.*, nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DLOUHÝ, Jiří. *Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice.* Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1997, 255 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2606-X.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika. 4.*, přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-807-3572-761.

KEPKOVÁ, Michaela. *Státní sociální podpora: (vznik a vývoj systému).* Vyd. 1. Editor Michaela Kepková. Praha: Socioklub, 1997, 239 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902-2605-1.

NEČADOVÁ, Věra. *Sociální politika.* Vysokoškolská skripta, 2010.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přeprac. vyd. Praha: Socioklub - Sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky, 2001, 262 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-864-8400-9.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky: teorie a mezinárodní zkušenost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 439 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 978-807-3676-803.

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky: teorie a mezinárodní zkušenost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 366 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 978-807-3678-685.

ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie: pro sociální politiku a sociální práci*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 142 s. ISBN 80-210-3110-7.

Internetové zdroje:

ANALÝZA VÝVOJE HMOTNÉ PODPORY RODIN FORMOU NEPOJISTNÝCH SOCIÁLNÍCH DÁVEK [online]. 2013 [cit. 2015-02-10]. CZ.1.04/4.1.00/59.00064. Dostupné z: <http://www.ncss.cz/files/alchymie-def.pdf>

Zákony a nařízení vlády:

Všechny použité zákony a nařízení vlády jsou citovány ve znění, v jakém vyšly ve Sbírce zákonů v příslušném roce. Všechny zákony jsou dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>.

Zákon č. 88/1968 Sb. o prodloužení mateřské dovolené, a dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu.

Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu.

Zákon č. 206/1990 Sb., zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky o státním vyrovnávacím příspěvku.

Zákon č. 245/1991 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky č. 206/1990 Sb., o státním vyrovnávacím příspěvku.

Zákon č. 578/1991 Sb., zákon o státním rozpočtu federace na rok 1992 a o změně daňových a některých dalších zákonů.

Zákon č. 10/1993 Sb., zákon České národní rady o státním rozpočtu České republiky na rok 1993.

Zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů.

Zákon č. 453/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.

Zákon č. 242/1997 Sb., novela zákona o státní sociální podpoře.

Zákon č. 112/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů.

Zákon č. 347/2010 Sb., změna některých zákonů v souvislosti s úspornými opatřeními MPSV.

Zákon č. 453/2003 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.

Zákon č. 113/2006 Sb., kterým se mění zákon o státní sociální podpoře a některé další zákony.

Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v platném znění.

Zákon č. 401/2012 S., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony.

Zákon č. 155/2000 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.

Zákon č. 271/2001 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.

Zákon č. 125/2003 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 261/2007 Sb., Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů.

Nařízení vlády č. 281/1995 Sb.

Nařízení vlády č. 219/1996 Sb.

Nařízení vlády č. 123/1997 Sb.

Nařízení vlády č. 42/1998 Sb.

Nařízení vlády č. 56/2000 Sb.

Nařízení vlády č. 333/2001 Sb.

Nařízení vlády č. 664/2005 Sb.

Nařízení vlády č. 505/2005 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 177/1995 Sb., o státní a sociální podpoře

Důvodová zpráva k zákonu č. 463/1991 Sb. o životním minimu

Důvodová zpráva k zákonu č. 271/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Důvodová zpráva zákon č.578/1991Sb. o státním rozpočtu federace na rok 1992 a o změně daňových a některých dalších zákonů

Důvodová zpráva k z. č. 453/2003 Sb., změna zákona o státní sociální podpoře

Důvodová zpráva, zákon č. 261/2007Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

Důvodová zpráva. Důvodová zpráva k zákonu č. 75/1997 Sb., o sociálním příspěvku k vyrovnání zvýšení cen tepelné energie

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Změny rodičovského příspěvku v období 1995 – 1998 (str. 41)

Tabulka č. 2: Změny rodičovského příspěvku v období 1998 – 2006 (str. 46)

Tabulka č. 3: Změny rodičovského příspěvku v období 2006 – 2009 (str. 48)

Tabulka č. 4: Změny rodičovského příspěvku v období 2010 – 2013 (str. 50)

Tabulka č. 5: Zásadní změny rodičovského příspěvku v návaznosti

na vládní stravy. (str. 53)

Tabulka č. 6: Přehled výdajů na dávku rodičovský příspěvek a počet vyplacených dávek

v jednotlivých letech. (str. 55)